

Imigranci ekonomiczni i przymusowi w Tarnowie

Raport zrealizowany w ramach ekspertyzy dotyczącej sytuacji imigrantów ekonomicznych i przymusowych w czterech wybranych gminach Małopolski wraz ze wskazaniem barier w integracji imigrantów w ramach projektu nr 12/14-2022/OG-FAMI pn. „Małopolska otwarta” współfinansowanego z Programu Krajowego Funduszu Azylu, Migracji i Integracji (FAMI)

Konrad Pędziwiatr, Svitlana Luchik-Musiyezdova, Marcin Stonawski

Centrum Zaawansowanych Badań Ludnościowych i Religijnych

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Sierpień 2023

Spis treści

Wykaz określeń i skrótów.....	3
1. Wstęp	4
2. Metodologia badań.....	8
3. Stan i struktura populacji imigrantów w Tarnowie według najnowszych danych	10
4. Rynek pracy	28
5. Opieka na dziećmi i edukacja	34
6. Dostęp do usług medycznych	39
7. Kwestie bytowe.....	41
8. Relacje społeczne.....	44
9. Podsumowanie	47
Bibliografia	48
Aneksy – spisy rysunków i tabel	49

Wykaz określeń i skrótów

GUS – Główny Urząd Statystyczny

MUW – Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie

PUPT – Powiatowy Urząd Pracy w Tarnowie

UMT – Urząd Miasta Tarnowa

TCI – Tarnowskie Centrum Informacji

Uchodźcy z Ukrainy – w niniejszym opracowaniu termin ten odnosi się do obywateli Ukrainy oraz członków ich rodzin niebędących obywatelami Ukrainy, którzy przyjechali do Polski z Ukrainy po 24 lutego 2022 roku w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa; mimo iż formalnie osoby te nie posiadają statusu uchodźcy, używamy tego określenia, aby adekwatnie oddać specyfikę tej grupy

UE – Unia Europejska

UKR (status/PESEL) – specjalny numer PESEL nadawany obywatelom Ukrainy, którzy wjechali na terytorium Polski od 24 lutego 2022 roku w związku z konfliktem zbrojnym w ich kraju i którzy zgłosili zamiar pozostania w Polsce

ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

1. Wstęp

Masowy napływ migrantów przymusowych z Ukrainy po rozpoczęciu przez Rosję pełnoskalowej inwazji sprawił, że imigranci stali się stałym elementem krajobrazu społecznego nie tylko dużych miast polskich, takich jak: Warszawa, Kraków, Poznań, Wrocław czy Gdańsk, ale również tych znacznie mniejszych. Jednym z takich miast, w których większość mieszkańców nie miała na co dzień kontaktu z obcokrajowcami do końca 2021 roku, a od 2022 ich obecność stała się szczególnie zauważalna jest Tarnów - średniej wielkości miasto Polski, które w latach 1975-1998 pełniło rolę miasta wojewódzkiego i przeżywało swój okres najbardziej dynamicznego rozwoju. Choć przed II wojną światową było to jedno z najbardziej zróżnicowanych etnicznie i religijnie miast Polski, którego ponad 40% populacji stanowiły osoby narodowości żydowskiej (TCI 2023), to po wojnie Tarnów utracił swój historyczny charakter wielokulturowy. Procesy migracji ekonomicznej, a nade wszystko przymusowej sprawiły, że w ostatnich latach miasto i szerzej podregion tarnowski znów staje się domem dla coraz liczniejszej grupy osób nie będących etnicznymi Polakami. Te procesy wymagają głębszej analizy i namysłu nie tylko w oparciu o analizę danych zastanych (m.in.: rejestrowych), ale również badania terenowe.

Niniejszy raport jest częścią szerszej analizy sytuacji imigrantów i migrantów przymusowych w wybranych lokalizacjach w województwie małopolskim realizowanych w ramach projektu „Małopolska otwarta” realizowanego przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie oraz Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego. Nasze opracowanie poświęcone jest miastu Tarnów, a także – tam, gdzie jest to celowe i możliwe – sytuacji w szerszym podregionie tarnowskim (obejmującym oprócz miasta Tarnów również powiaty: tarnowski, brzeski i dąbrowski), który stał się w ostatnich latach atrakcyjnym miejscem pracy i zamieszkania nie tylko dla coraz liczniejszej grupy migrantów ekonomicznych, ale również przymusowych. Zespół badawczy realizował w okresie lipiec-sierpień 2023 r. analizy rejestrowe oraz badania terenowe, w ramach których przeprowadzono pogłębione wywiady semi-ustrukturyzowane zarówno z ekspertami-Polakami, którzy na co dzień, w związku ze swoją aktywnością, wchodzili w interakcję z cudzoziemcami (przedstawiciele instytucji administracji lokalnej, regionalnej i centralnej, pracodawcy, działacze organizacji pozarządowych), a także z samymi cudzoziemcami – zarówno imigrantami ekonomicznymi, jak i osobami, które zmuszone zostały do opuszczenia Ukrainy po agresji rosyjskiej na to państwo po 24 lutego 2022 r. i zostały w Polsce objęte ochroną tymczasową. Pełny spis naszych rozmówców, których tożsamość ukryliśmy zgodnie z zasadami anonimizacji badawczej, zamieściliśmy w części metodologicznej raportu. Przy opracowywaniu raportu wykorzystano również dane zastane, w tym dane pozyskane od Wydziału Spraw Cudzoziemców Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz z innych rejestrów administracyjnych.

Tarnów od momentu nadania praw miejskich przez króla Władysława Łokietka w 1330 roku był ważnym punktem na szlakach handlowych Polski i Europy. Kupcy i rzemieślnicy tarnowscy już w średniowieczu prowadzili ożywione interesy z wieloma ośrodkami handlowymi w kraju i za granicą. Sprowadzali woły z Rusi i Mołdawii, utrzymywali bliskie relacje ekonomiczne z Bardejowem i Kieżmarkiem w dzisiejszej Słowacji, a w Polsce nade wszystko handlowali z Krakowem, Bochnią, Bieczem, Krosnem, Nowym Sączem, Opatowcem, Sandomierzem i Przemyślem (Leniek et al. 1911: 48). Współcześnie również jedną z wyróżniających go cech jest bardzo korzystne umiejscowienie przy szlakach transportowych - autostradzie A4 łączącej polską granicę na wschodzie i zachodzie oraz linii kolejowej E30 pozwalającej jego mieszkańcom w ciągu około godziny dotrzeć do Krakowa.

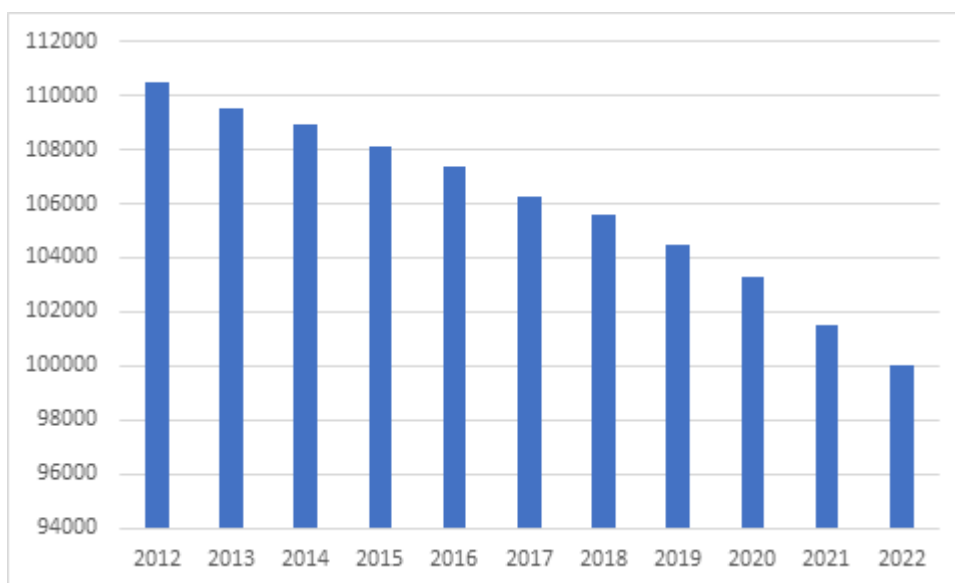
W literaturze z zakresu studiów regionalnych Tarnów jest najczęściej opisywany jako miasto średnie, które mimo zagrożeń związanych z reformą administracyjną (likwidacja województwa tarnowskiego) i postępującym uzależnieniem w wielu aspektach od Krakowa, wykorzystało swoje szanse na rozwój gospodarczy nade wszystko dzięki wyżej wspomnianemu korzystnemu usytuowaniu przy współczesnych szlakach transportowych. Tarnów jest ważnym ośrodkiem turystycznym, kulturalnym i gospodarczym Małopolski. Już od 1927 roku bardzo istotną rolę w rysie gospodarczym miasta ogrywa przemysł chemiczny reprezentowany przez Zakłady Azotowe w Tarnowie-Mościcach wchodzące dziś w skład Grupy Azoty S.A. - największego koncernu chemicznego w Polsce z siedzibą w Tarnowie, zatrudniającego łącznie w kraju prawie 16 tysięcy osób. Oprócz niego przemysł chemiczny w mieście reprezentują również Becker Farby Przemysłowe Sp. z o.o. i Summit Packaging Polska Sp. z o.o. Poza tym w mieście prężnie działają przedsiębiorstwa z obszaru przemysłu spożywczego (Zakłady Mięśne „Mięstar” wchodzące w skład Grupy Sokołów, Zakłady Mleczarskie „Mlektar”, Zakłady Przemysłu Chłodniczego „Fritar”), elektromaszynowego (m.in.: Zakłady Mechaniczne Tarnów, Fabryka Silników Elektrycznych „Tamel”, Lenze Tarnów Sp. z o.o., Fabryka Maszyn Tarnów), przemysłu paliwowo-energetycznego (oddział firmy Gaz-System, oddziały Tauron Dystrybucja i Dystrybucja Pomiary), betonowego (Bruk-Bet), odzieżowego (Spółdzielnia „Tarnowska Odzież”, Tarnospin) oraz szklarskiego (Huta Szkła Gospodarczego Tarnów wchodząca w skład Grupy Krosno S.A.). Tarnów pełni również rolę centrum logistycznego firmy TC Dębica/Goodyear oraz centrum przeładunkowo-magazynowego do obsługi transportu kołowego firmy DHL. Wiele z tych firm – szczególnie nie będących spółkami Skarbu Państwa – rekrutuje pracowników wśród rosnącej populacji cudzoziemskiej (w tym wśród migrantów przymusowych) w Tarnowie i szerzej subregionie tarnowskim. Jednocześnie część naszych rozmówców z nutą nostalgii wspominała czasy, kiedy Tarnów był miastem wojewódzkim i przedsiębiorstwa mechaniczne, budowlane i kolejowe generowały jeszcze więcej miejsc pracy. Jeden z nich mówił:

„Tak to było, jak był rozkwit zakładów mechanicznych to był rozkwit innych [...] Teraz praktycznie rzecz biorąc, nie mamy dużego przedsiębiorstwa budowlanego, (...). Upadł tarnowski kombinat

budowlany. Tarnowski kombinat komunalny, ci co budowali bloki, no to polikwidowały się takie firmy. Mostostal się, wyprowadził. No i dużo ograniczenia nastąpiły na kolei, gdzie powiedzmy, zlikwidowano cały park technologiczny związany z taborem towarowym.” (wywiad TR_PL3)

Pod względem demograficznym Tarnów podobnie jak inne badane średnie i małe miasta w województwie małopolskim (tj. Nowy Sącz, Oświęcim i Olkusz) jest gminą o malejącej liczbie ludności. Według raportów o stanie Miasta jego populacja osób zameldowanych na stałe w ciągu ostatniej dekady spadła z ponad 110 tys. w 2012 r. do 100 tys. w minionym roku (patrz rys. 1.). Tym samym wydaje się, że liczba mieszkańców miasta spadnie poniżej 100 tys. jeszcze przed 2027 r., jak przewidywała to prognoza GUS. Ta sama prognoza sugeruje że w połowie XXI wieku Tarnów będzie zamieszkiwać już tylko 72,5 tys. osób. Depopulacja miasta jest nade wszystko związana z ujemnym przyrostem naturalnym oraz ujemnym saldem migracji. Innymi słowy zbyt mało osób się rodzi w mieście, żeby zrekompensować ubytki populacyjne związane ze zgonami oraz zbyt mało osób się w Tarnowie osiedla, żeby zrekompensować wymeldowania (Chwał 2016). W tym sensie nawet gwałtowny napływ migrantów przymusowych z Ukrainy jakiego Tarnów, podobnie do innych miast polskich, doświadczył w 2022 roku nie jest w stanie powstrzymać procesu kurczenia się populacji miasta. Z pewnością jednak, jeśli imigranci z Ukrainy i innych części świata, którzy coraz częściej przybywają do Tarnowa zdecydują się na osiedlenie w mieście, między innymi dzięki różnym bodźcom integracyjnym, to takie zjawisko może spowolnić depopulację miasta.

Rysunek 1. Liczba mieszkańców Tarnowa (osoby zameldowane na pobyt stały)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportów o stanie miasta Tarnów (2023-2013)

Niniejszy raport ma strukturę tematyczną. Po krótkim wstępie metodologicznym z informacjami na temat sposobu gromadzenia i analizowania danych następuje podrozdział poświęcony analizie danych rejestrowych dotyczących populacji cudzoziemców, w tym z bazy PESEL oraz z rejestru Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Po analizie danych zbiorczych następuje skrótowe przedstawienie zagadnień metodologicznych związanych ze zbieraniem danych jakościowych, a następnie zaprezentowane są wybrane aspekty z analizy wywiadów przeprowadzonych zarówno z Polakami wchodzącymi w kontakt z cudzoziemcami, jak i z cudzoziemcami – imigrantami ekonomicznymi i przymusowymi mieszkającymi w Tarnowie. Kolejne podrozdziały raportu poświęcone są zagadnieniom: rynku pracy, opieki nad dziećmi i edukacji, dostępu do usług zdrowotnych, kwestii bytowych i relacji społecznych. Raport kończy się podsumowaniem zawierającym najważniejsze wnioski z badań.

2. Metodologia badań

Podobnie jak w innych lokalizacjach województwa małopolskiego, w których przeprowadzono badania zespół projektowy posługiwał się zróżnicowanymi metodami badawczymi. W wstępnym etapie badań została przeprowadzona analiza najnowszych zróżnicowanych danych rejestrowych. Zespół projektowy dzięki wsparciu Urzędu Marszałkowskiego zdołał pozyskać dane o zameldowaniach z Urzędu Miasta Tarnowa. Ponadto pozyskano najnowsze dane o legalizacji pobytu cudzoziemców z Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie oraz dane o obcokrajowcach odprowadzających składki do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Dodatkowo jeszcze analiza rejestrowa uwzględnia najnowsze dane dotyczące statusów UKR w każdej z badanych lokalizacji oraz, tam gdzie to możliwe i adekwatne, również wzmianki na temat wyników ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego. Szczegółowa analiza tych rejestrów, która została zaprezentowana w kolejnym rozdziale, poprzedziła etap badań terenowych.

Badania terenowe przeprowadzono w lipcu 2023 r. w oparciu o metody jakościowe, w szczególności wywiady pogłębione (n: 10) oraz obserwacje. Zgodnie z wytycznymi projektu zespół projektowy starał się dotrzeć nie tylko do imigrantów ekonomicznych i przymusowych (kod wywiadów: MIG) mieszkających w Tarnowie ale również do Polek i Polaków (kod wywiadów: PL), którzy na co dzień pracują z nimi współpracują lub są zaangażowani w pomoc dla Ukraińców i Ukrainek. Ci ostatni, poprzez organizacje i funkcje, które w nich piastują bardzo często byli dla zespołu badawczego również kluczowymi informatorami na temat tego, jak możemy dotrzeć do cudzoziemców mieszkających na terenie gminy. Poza tym w dotarciu do odpowiedniej liczby i profilu respondentów wykorzystano również media społeczności i grupy tematyczne łączące migrantów mieszkających w danej lokalizacji. Koncentrowaliśmy się na najliczniejszej grupie imigrantów ekonomicznych i przymusowych w regionie przybyłych do Polski z Ukrainy.

Łącznie przeprowadzono 10 wywiadów pogłębionych: 5 wśród imigrantów i 5 wśród Polaków, jednak 3 z przeprowadzonych wywiadów miały charakter grupowy, stąd łączna liczba rozmówców zespołu badawczego to 16. 10 osób, z którymi przeprowadziliśmy wywiady przybyło do Polski z Ukrainy. 8 z nich (7 kobiet i mężczyzna) przybyły po rozpoczęciu przez Rosję pełnoskalowej agresji na Ukrainę i posiadają ochronę tymczasową, a 2 osoby (mężczyzna i kobieta) przybyły do Tarnowa przed 2022 r. i traktujemy ich jako migrantów ekonomicznych. Wśród naszych polskich rozmówców 3 osoby były kobietami, a 3 mężczyznami. Poniżej przedstawiamy pełną listę przeprowadzonych wywiadów wraz z ich kodami.

Wywiady z Polakami zostały przeprowadzone przez Konrada Pędziwiatra, a z cudzoziemcami przez Svitlanę Luchik-Musiyezdową w połowie lipca 2023 r., według scenariusza wypracowanego w zespole badawczym, dopasowując poszczególne pytania do respondentów według ich roli społecznej.

Transkrypcje bądź notatki z wywiadów zostały zanonimizowane według ustaleń z respondentami i respondentkami i wytycznymi badawczymi. Wywiady z cudzoziemcami zostały przeprowadzone w języku ukraińskim, a reszta w języku polskim. Kodowanie treści były dopasowane do klucza wypracowanego przez zespół badawczy, używając tematów, które prezentowane są w części analizy niniejszego raportu. Krótki czas na przeprowadzenie badań był z pewnością ważnym ograniczeniem badawczym działającym na niekorzyść pełniejszej reprezentacji i szerszego profilu społeczno-zawodowego społeczności cudzoziemskiej.

Tabela 1. Lista wywiadów i kody respondentów

Kod wywiadu	Data przeprowadzenia	Opis rozmowy
TR_PL1	15.07.2023	Wywiad z pracownikami Urzędu Miasta Tarnowa
TR_PL2	15.07.2023	Wywiad z pracowniczką szkoły ponadpodstawowej w Tarnowie
TR_PL3	15.07.2023	Wywiad grupowy z 3 pracownikami MUW oddział w Tarnowie (jeden z pracowników to imigrant przymusowy)
TR_PL4	15.07.2023	Wywiad z pracownikami organizacji pozarządowej
TR_PL5	15.07.2023	Wywiad z pracowniczką Urzędu Miasta Tarnowa
TR_MIG1	16.07.2023	Wywiad grupowy z 2 migrantkami przymusowymi pracującymi w org. pozarządowej
TR_MIG2	16.07.2023	Wywiad z migrantką przymusową prowadzącą działalność gospodarczą
TR_MIG3	16.07.2023	Wywiad z migrantką ekonomiczną
TR_MIG4	16.07.2023	Wywiad z migrantem ekonomicznym
TR_MIG5	16.07.2023	Wywiad grupowy z 4 migrantkami przymusowymi w miejscu zbiorowego zakwaterowania

3. Stan i struktura populacji imigrantów w Tarnowie według najnowszych danych

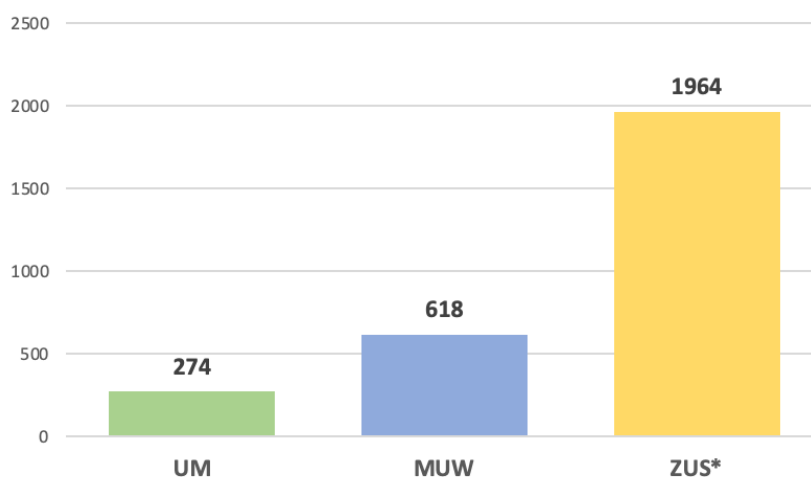
W niniejszym rozdziale raportu opisany został stan liczebny oraz struktura populacji obcokrajowców mieszkających w Tarnowie w 2023 roku według wybranych, istotnych charakterystyk. Obcokrajowcy definiowani są tutaj jako osoby posiadające obywatelstwo inne niż polskie. Najnowsze informacje wykorzystane w raporcie pochodzą z trzech źródeł danych publicznych. Pierwsze z nich to dane o zameldowaniach stałych i czasowych pochodzące z Urzędu Miasta Tarnowa (stan na czerwiec 2023 r.). Drugim źródłem jest baza obcokrajowców legalizujących pobyt na terytorium Polski prowadzona przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie (stan na 15 czerwca 2023 r.). Ostatnim z wykorzystanych źródeł są dane z bazy osób ubezpieczonych zgromadzonej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (stan na 31 maja 2023 r.). W tym miejscu należy podkreślić, że dane z ZUS ze względu na sposób raportowania tej instytucji prezentowane są na poziomie powiatu tarnowskiego, który obejmuje miasto Tarnów, tak więc dotyczą nieco szerszego obszaru przestrzennego niż pozostałe źródła danych. Przyporządkowanie danych do konkretnych obszarów, w tym przypadku powiatu tarnowskiego, odbywa się na podstawie adresu płatnika. Informacje o populacji Ukraińców uzupełniamy danymi z rejestru obywateli Ukrainy i członków ich rodzin, którym nadano status cudzoziemca na podstawie specustawy (UKR) (stan na 3 lipca 2023 r.). Dodatkowo w związku z publikacją wstępnych danych z Narodowego Spisu Powszechnego 2021 przez Główny Urząd Statystyczny prezentujemy dostępne informacje o obcokrajowcach i pozostałych mieszkańcach Tarnowa, którzy zostali objęci spisem ludności.

Liczba obcokrajowców w Tarnowie

Liczba obcokrajowców przebywających w Tarnowie różni się znacząco w zależności od źródła danych (zob. rys. 2.). Urząd Miasta Tarnowa wskazuje, że na terenie miasta w 2023 roku było zameldowanych 274 obcokrajowców, z czego 42% na pobyt stały. Stanowi to 0,3% wszystkich zameldowanych w tym mieście – razem około 101 tysięcy mieszkańców. Baza Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego wskazuje natomiast na 618 osób mieszkających w Tarnowie (0,6% ogółu ludności). Ta ostatnia uwzględnia nade wszystko imigrantów ekonomicznych, ale nie bierze pod uwagę osób z ochroną tymczasową przebywających na terenie miasta, którzy nie posiadają kart pobytowych. Aby ich uwzględnić należy wziąć pod uwagę populację Ukraińców znajdujących się w rejestrze UKR, jako tych zarejestrowanych w Tarnowie. Według tej bazy w lipcu 2023 r. było to 1188 osób.

Według ZUS w powiecie tarnowskim było zarejestrowanych 1964 ubezpieczonych cudzoziemców. Dane z Narodowego Spisu Powszechnego wskazywały na znacznie niższą liczebność tej populacji - 100 obcokrajowców na 106,3 tysiąca zamieszkałych w 2021 roku.

Rysunek 2. Liczba obcokrajowców w Tarnowie w 2023 roku według źródła danych

Źródło: UM (2023), MUW (2023), ZUS (2023).

Uwaga: * dane ZUS odnoszą się do powiatu tarnobrzegijskiego; przyporządkowanie według siedziby płatnika

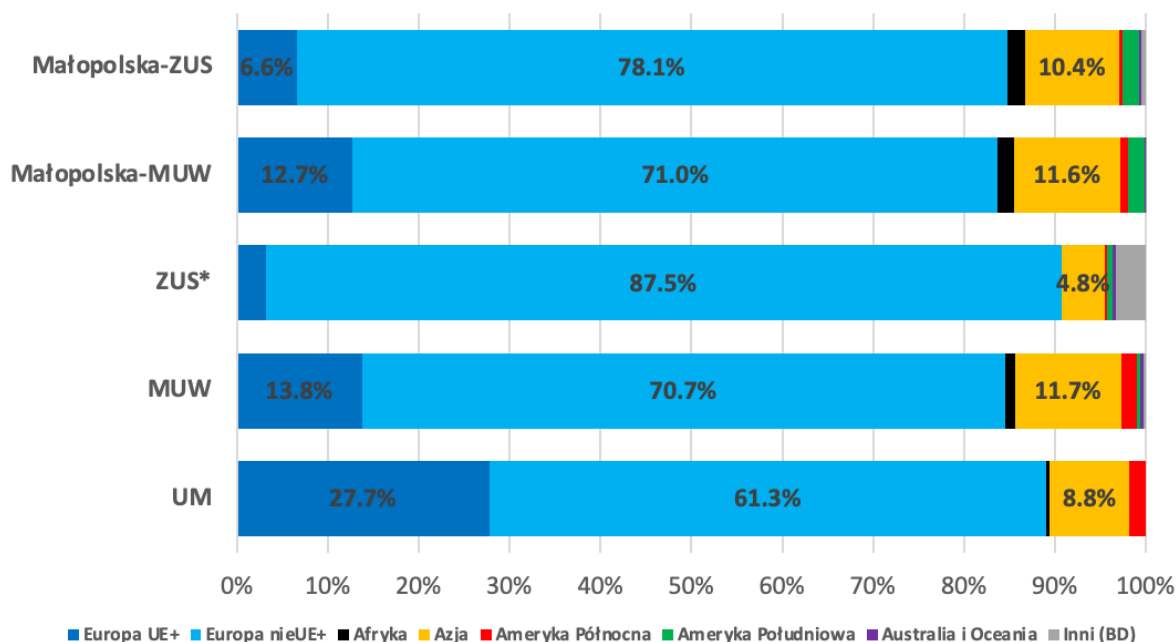
Struktura obcokrajowców według kontynentu i kraju obywatelstwa

Obcokrajowcami w Tarnobrzegu są w zdecydowanej większości obywatele krajów europejskich (zob. rys. 3.). Stanowią oni powyżej 85% cudzoziemców. Dane UMT wskazują na 89%, MUW na prawie 85%, a ZUS na około 91% udziału tej grupy w ogóle cudzoziemców. Wśród Europejczyków zdecydowana większość pochodzi z krajów spoza Unii Europejskiej (UE)¹. Dane UMT wskazują, że jest ich około 61% ogółu imigrantów (około 69% obcokrajowców z Europy). MUW podaje, że jest ich 71% (84% Europejczyków). Z kolei w bazie ZUS znajduje się ich 87,5%, co stanowi 97% wszystkich obywateli Europy. Są to w szczególności obywatele Ukrainy.

---

¹ W tekście używamy skróconej nazwy grupy „Unia Europejska” dla określenia populacji składającej się z obywateli Unii Europejskiej, Wielkiej Brytanii i krajów EFTA: Norwegii, Islandii, Szwajcarii oraz Lichtensteinu. Migrantów z krajów EFTA jest bardzo niewiele, a Wielka Brytania do niedawna była członkiem UE, więc wykorzystywany skrót nie powinien budzić zastrzeżeń. Na wykresach populacja ta określana jest skrótem: Europa UE+

Rysunek 3. Struktura obcokrajowców w Tarnowie i Małopolsce według regionu obywatelstwa i źródła w 2023 roku

Źródło: UM (2023), MUW (2023), ZUS (2023).

Kolejną po Europejczykach znaczącą grupę obcokrajowców stanowią imigranci z obywatelstwem krajów azjatyckich (zob. rys. 3.). W tym przypadku największy udział zanotowano w bazie MUW – 11,7 % (72 osoby). Rejestr zameldowanych podaje, że jest ich 8,8% (24 osoby), a ZUS wskazuje na około 4,8% (95 osób) (zob. rys. 3.). Osoby z pozostałych kontynentów nie stanowiły więcej niż 5% populacji migrantów. Podobną strukturę można zaobserwować na poziomie całego województwa małopolskiego, gdzie dominującą grupą są Europejczycy, zwłaszcza spoza krajów Unii Europejskiej, a po nich obywatele krajów azjatyckich. Widać jednak wyraźnie, że reprezentanci pozostałych kontynentów są w Tarnowie mniej widoczni niż w skali województwa (zob. tab. 2. oraz tab. 3.).

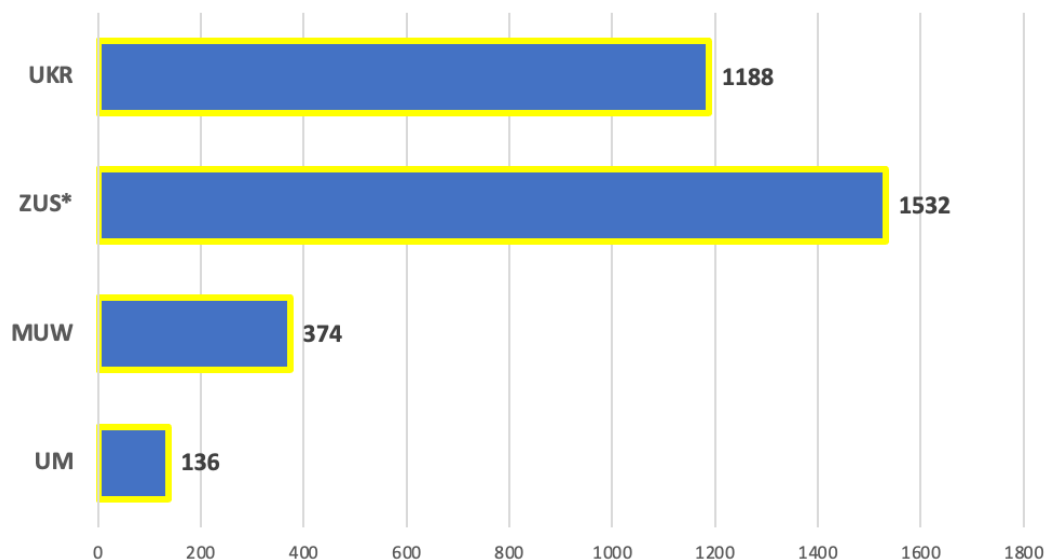
Tabela 2. Obcokrajowcy wg regionu obywatelstwa w Tarnowie oraz Małopolsce w 2023 roku według źródła

Region	Tarnów			Małopolska	
	UM	MUW	ZUS*	MUW	ZUS*
Europa UE+	76	85	62	10695	6279
Europa nieUE+	168	437	1719	59600	74662
Afryka	1	7	0	1501	1891
Azja	24	72	95	9769	9897
Ameryka Północna	5	11	3	747	333
Ameryka Południowa	0	2	14	1531	1812
Australia i Oceania	0	2	6	71	134
Inni (BD)	0	2	65	55	541

Źródło: UM (2023), MUW (2023), ZUS (2023).

We wszystkich analizowanych bazach obywatele Ukrainy stanowili największą grupę imigrantów. Dane pochodzące z legalizacji pobytu MUW zawierają 374 osoby z tego kraju (zob. rys. 4.). Z kolei informacje z meldunków UMT pokazują jedynie liczbę 136 osób. Zdecydowanie wyższą liczebność przedstawiają dane z rejestru UKR – sięgającą poziomu 1188 osób. Liczba Ukraińców pracujących w powiecie tarnowskim, z uwzględnieniem miasta Tarnowa (ZUS) wynosiła 1532 osoby.

Rysunek 4. Liczba obywateli Ukrainy w Tarnowie w 2023 roku według źródła danych

Źródło: UM (2023), MUW (2023), ZUS (2023).

Poza Ukrainą w pierwszej dziesiątce krajów pochodzenia migrantów znajdują się kraje europejskie spoza Unii Europejskiej, takie jak: Białoruś, Gruzja, Mołdawia i Rosja oraz z Unii Europejskiej –

Włochy, Wielka Brytania, Niemcy, Francja i Holandia (zob. tab. 3.). W zestawieniach znajdują się również obywatele Wietnamu, Armenii, Azerbejdżanu, Bangladeszu, Chin, Indii oraz USA. Trzeba jednak podkreślić, że są to liczebności na poziomie kilku czy kilkunastu osób. Obywatele 10 najliczniej reprezentowanych krajów stanowili 81-82% wszystkich migrantów w bazach UMT oraz MUW oraz około 91% w bazie ZUS (zob. tab. 3.).

W sumie w Tarnowie zameldowani obcokrajowcy pochodzili z 34 krajów (UMT), w bazie legalizacji – z 52 krajów, a w ZUS – z 29 krajów. Dla porównania w 2022 roku w stolicy Małopolski - Krakowie, zameldowani byli reprezentanci 193 krajów, MUW wskazywał na 154 kraje, a ZUS na 124 kraje (zob. Pędziwiatr i in. 2022).

Tabela 3. Ranking krajów pochodzenia obcokrajowców według liczby obcokrajowców w 2023 roku

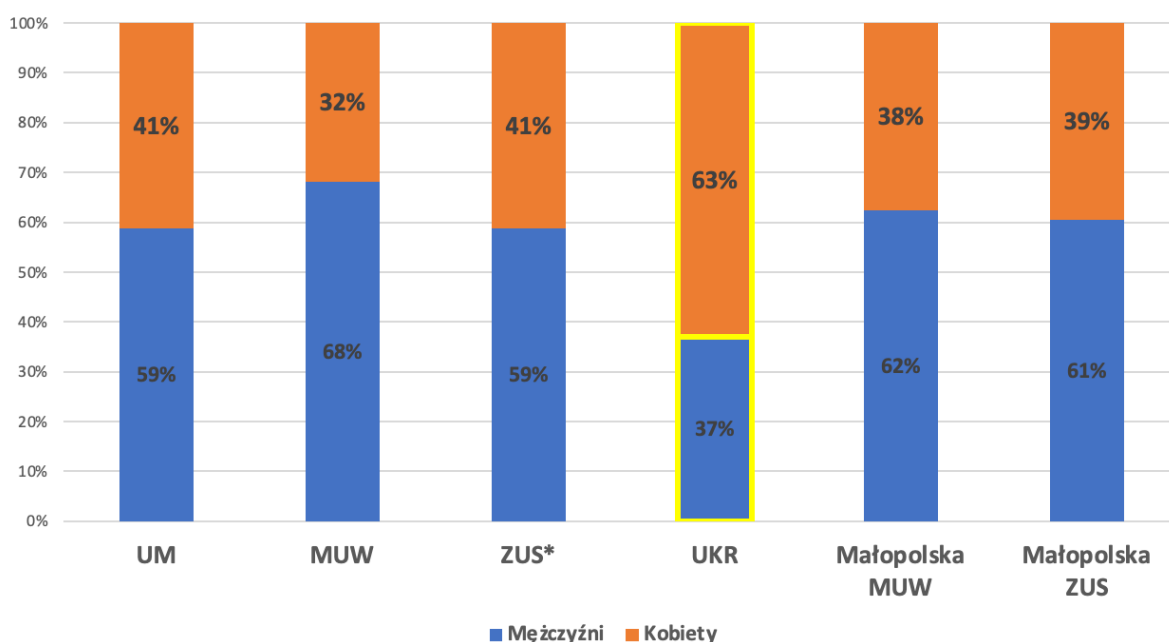
Pozycja	Źródło					
	UM		MUW		ZUS*	
	Kraj	Liczba	Kraj	Liczba	Kraj	Liczba
1	UKRAINA	136	UKRAINA	374	UKRAINA	1532
2	BIAŁORUŚ	19	BIAŁORUŚ	30	GRUZJA	83
3	WŁOCHY	16	WŁOCHY	19	BIAŁORUŚ	68
4	W. BRYTANIA	12	WIETNAM	16	INDIE	26
5	NIEMCY	9	ARMENIA	14	MOŁDAWIA	25
6	WIETNAM	8	W. BRYTANIA	14	AZERBEJDŻAN	13
7	MOŁDAWIA	6	ROSJA	11	WIETNAM	13
8	ROSJA	6	USA	11	CHINY	11
9	FRANCJA	5	BANGLADESZ	10	ROSJA	11
10	HOLANDIA	5	INDIE	8	BANGLADESZ	10
x	RAZEM	222	x	507	x	1 792
x	UDZIAŁ	81.0%	x	82.0%	x	91.2%

Źródło: UM (2023), MUW (2023), ZUS (2023).

Struktura populacji obcokrajowców wg wieku i płci

W populacji cudzoziemców mieszkających w Tarnowie według danych UMT, MUW i ZUS dominują liczebnie mężczyźni (zob. rys. 5.). Udział tej subpopulacji wynosi 59% według UMT i ZUS. Dane z MUW wskazują natomiast na wyższy udział - na dziesięciu obcokrajowców siedmiu to mężczyźni. Są to wyniki zbliżone do struktury dla całego województwa, w których odnajdujemy, że około 61-62% populacji cudzoziemców stanowią mężczyźni. W populacji Ukraińców w rejestrze UKR jest natomiast zdecydowanie więcej kobiet niż mężczyzn. W populacji tej 63% stanowią kobiety, a jeżeli uwzględnimy tylko populację osób dorosłych w wieku 20 i więcej lat, udział ten wynosi około 76%.

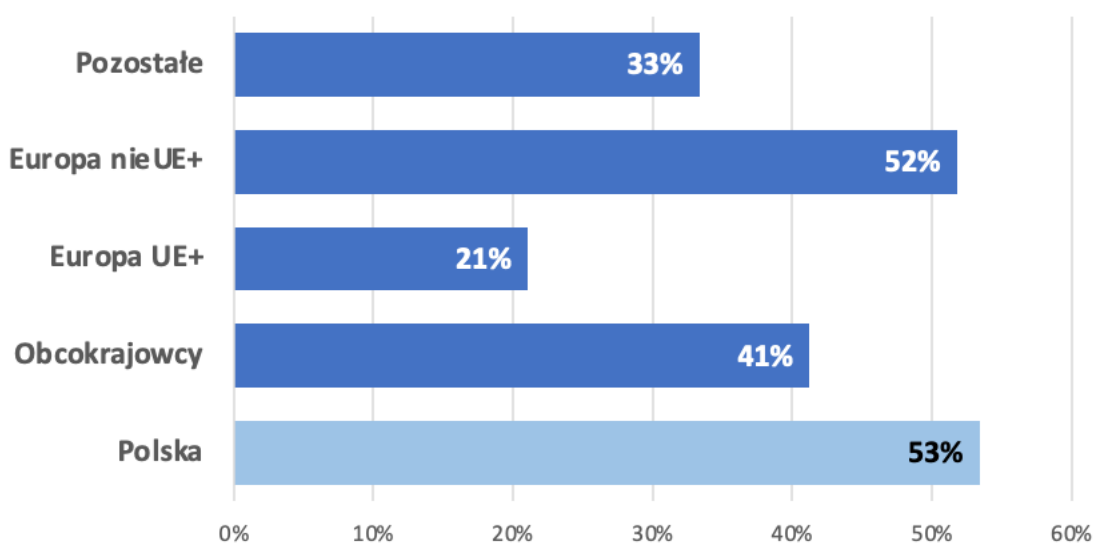
Rysunek 5. Struktura populacji obcokrajowców wg płci w 2023 roku wg źródła

Źródło: UM (2023), MUW (2023), ZUS (2023).

Patrząc na strukturę płci według regionu pochodzenia można zauważyć znaczące różnice w udziale kobiet (zob. rys. 6.). Wśród zameldowanych największy udział kobiet widoczny jest wśród Europejczyków spoza UE, gdzie kobiety stanowią 52% populacji. Jest to wynik bardzo podobny do tego, jaki jest wśród Polaków zamieszkujących w Tarnowie – 53%. Z kolei wśród obywateli krajów Unii Europejskiej tylko jedna na pięć osób jest kobietą.

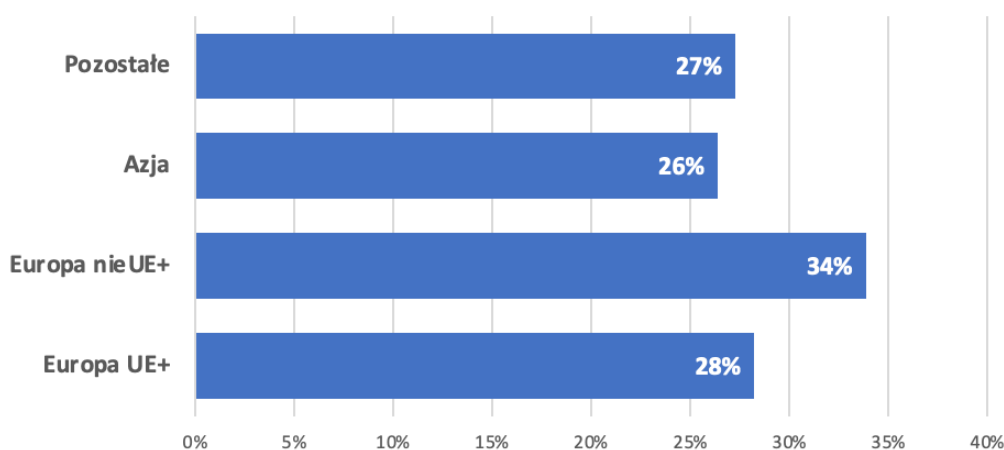
Rysunek 6. Udział kobiet w populacji obcokrajowców wg regionu pochodzenia w 2023 roku według danych UMT

Źródło: UM (2023).

Dane dotyczące legalizacji pobytu na terytorium Polski wskazują na większy udział mężczyzn we wszystkich grupach pochodzenia (zob. rys. 7.). Mniejsze jest także zróżnicowanie między grupami, ale w tym przypadku również największy udział kobiet zanotowano wśród Europejczyków spoza UE.

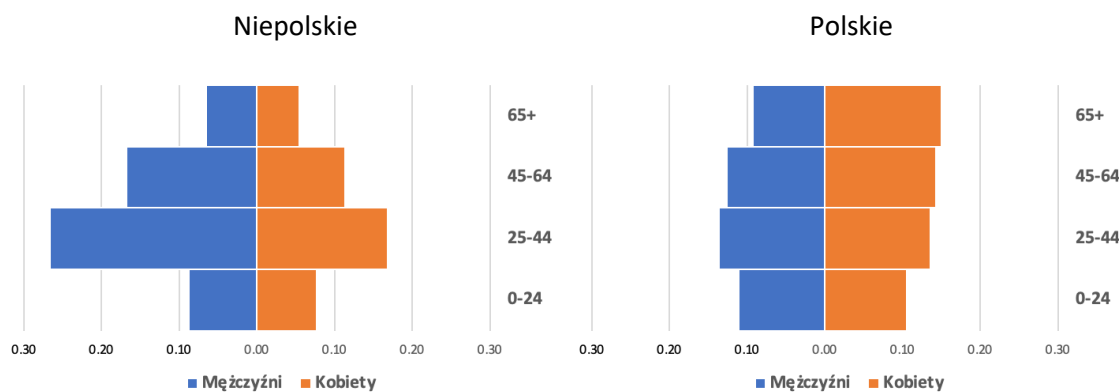
Rysunek 7. Udział kobiet w populacji obcokrajowców wg regionu pochodzenia w 2023 roku według danych MUW

Źródło: MUW (2023).

Analiza potwierdza, że imigrantami w Tarnowie są przede wszystkim młodzi dorośli. Według danych UMT około 44% migrantów było w wieku 25-44 lata (zob. rys. 8.). W tym zdecydowana większość to mężczyźni. W grupie tej wskaźnik maskulinizacji wynosił 158 (c=100), co oznacza, że na 100 kobiet przypadało 158 mężczyzn. Struktura ta jest zdecydowanie różna od tej obserwowanej wśród zameldowanych osób obywatelstwa polskiego, gdzie największe udziały zanotowano wśród starszych kobiet.

Rysunek 8. Struktura ludności z obywatelstwem niepolskim i polskim w Tarnowie według wieku i płci w 2023

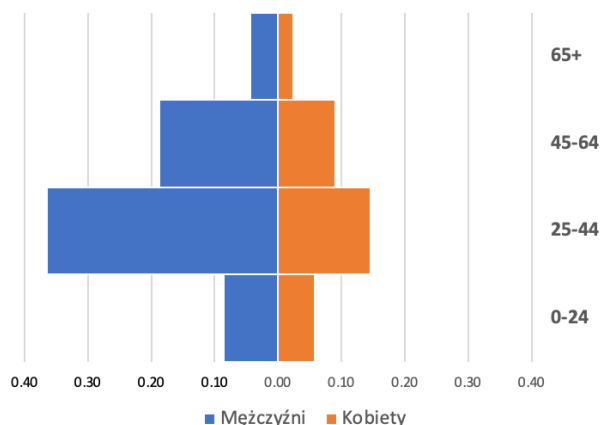

Źródło: UM (2023).

Podobne wnioski można wyciągnąć analizując dane z rejestru MUW i ZUS. Wśród osób z zalegalizowanym pobytem najczęściej jest tych w wieku 25-44 lata, a następnie w wieku 45-64 lata (zob. rys. 9.). Przewaga liczebna mężczyzn jest obserwowana we wszystkich grupach wieku.

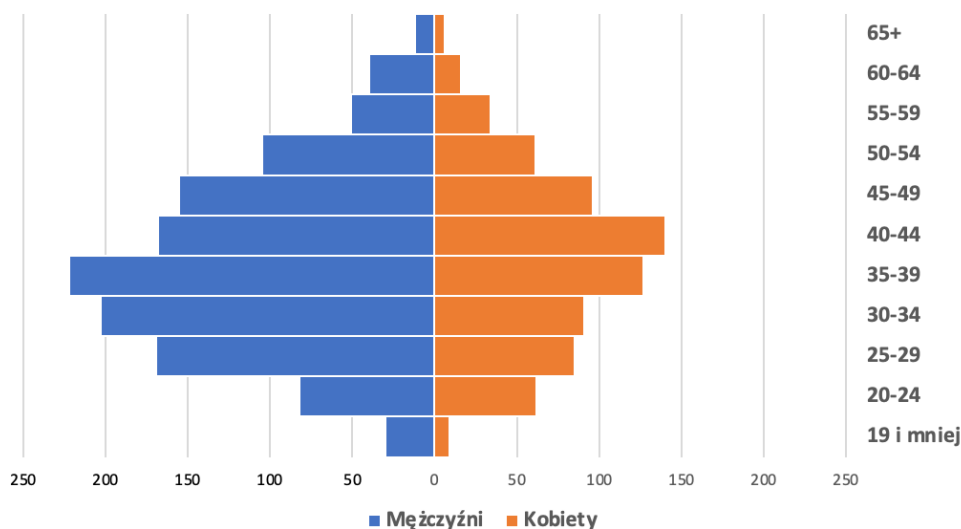
Rysunek 9. Struktura według wieku i płci obcokrajowców w Tarnowie w 2023 według danych MUW

Źródło: MUW (2023).

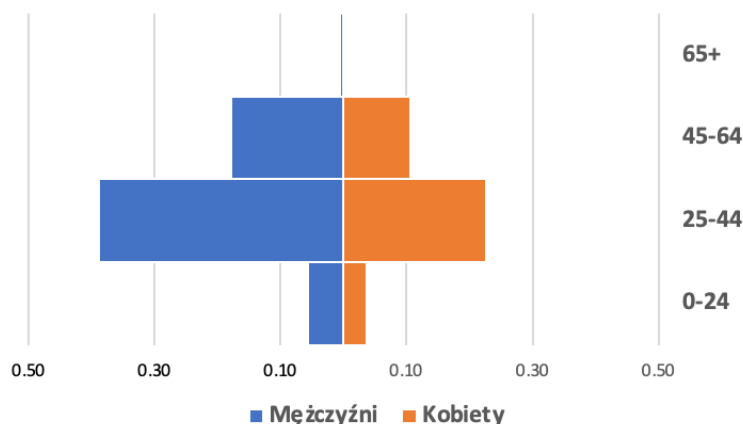
Analizując dane ZUS o płacących składki można zauważyć, że najczęściej obcokrajowców pracujących w powiecie tarnowskim jest w wieku 35-39 oraz 30-34 lata (zob. rys. 10). W tym przypadku również mężczyźni dominują liczebnie we wszystkich grupach wieku. W grupie 25-44 lata na każde 100 kobiet przypada prawie 170 mężczyzn (zob. rys 11.).

Rysunek 10. Struktura według wieku i płci obcokrajowców w powiecie tarnowskim w 2023 według danych ZUS (liczebność)

Źródło: ZUS (2023).

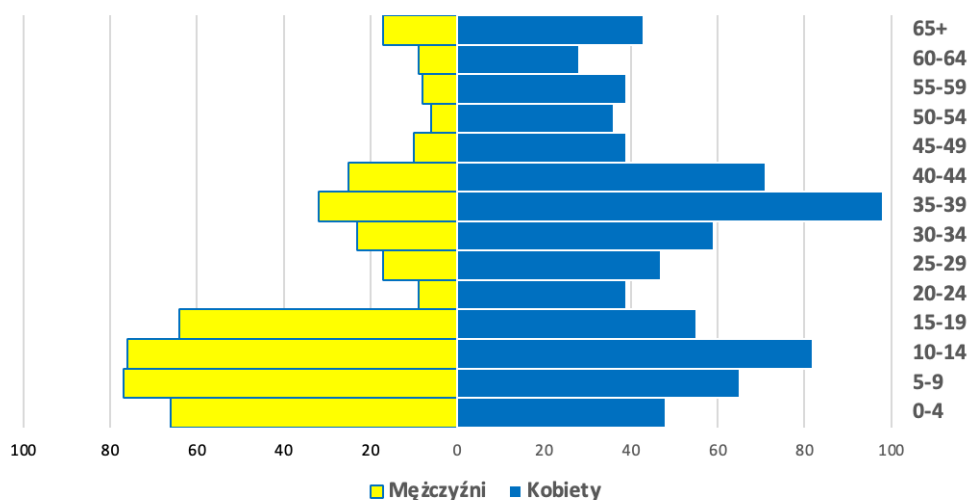
Rysunek 11. Struktura według wieku i płci obcokrajowców w powiecie tarnowskim w 2023 według danych ZUS (udział)

Źródło: ZUS (2023).

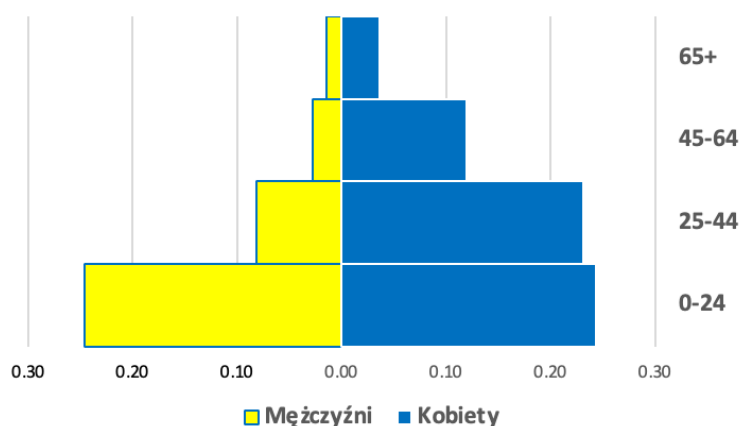
Powyższa analiza struktury wieku i płci obcokrajowców w dużej mierze nie uwzględnia populacji Ukraińców, która opuściła swój kraj ze względu na wybuch wojny na Ukrainie. W celu uzupełnienia tej luki prezentujemy informacje z rejestru UKR. Rysunki 12. i 13. prezentują strukturę tej grupy. Można zauważyć, że populacja jest specyficzna i odmienna ze względu na rozważane w tej części raportu charakterystyki. Po pierwsze, przeważają w niej kobiety, które stanowią 63% populacji, a w populacji dorosłych w wieku 20 i więcej lat 76%. Najliczniejszą 5-letnią grupą wieku są kobiety w wieku 35-39 lat o liczebności 96 osób, co stanowi 8,2% całej populacji zarejestrowanej w Tarnowie. Po drugie, jest to populacja młoda, w połowie składająca się z młodych osób. Udział grupy 0-24 lata wynosi tutaj 49%.

Rysunek 12. Struktura według wieku i płci Ukraińców w Tarnowie w 2023 według danych UKR (liczebność)

Źródło: UKR (2023).

Rysunek 13. Struktura według wieku i płci Ukraińców w Tarnowie w 2023 według danych UKR (udział)

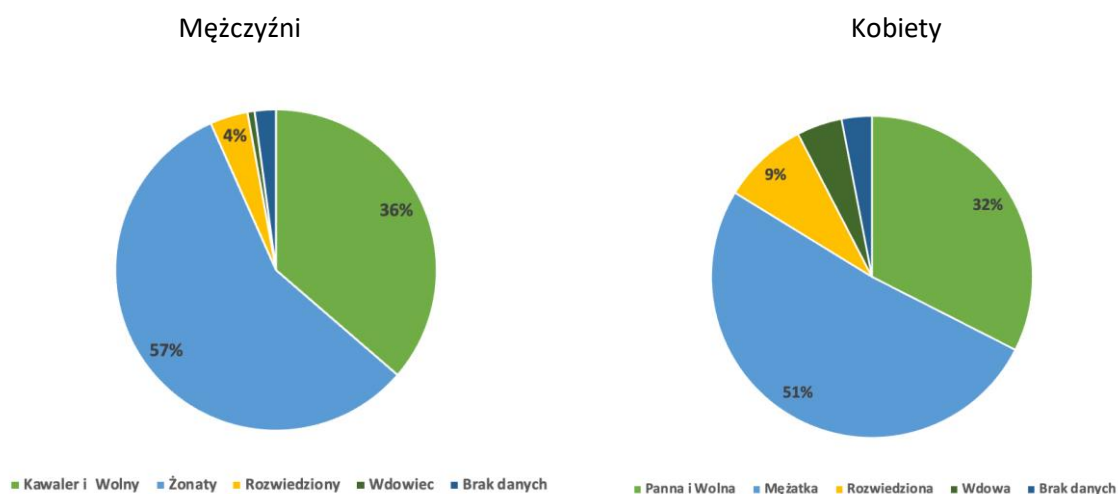

Źródło: UKR (2023).

Struktura populacji obcokrajowców wg stanu cywilnego

W 2023 roku wśród obcokrajowców w Tarnobrzegu dominowały osoby w związkach małżeńskich według danych z Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie. W populacji mężczyzn 57% osób deklarowało, że są żonaci. Stanu wolnego było 36%. Resztę stanowili rozwiedzeni (4%) oraz wdowcy (1%) (zob. rys. 14.).

Rysunek 14. Struktura obcokrajowców według stanu cywilnego w Tarnobrzegu w 2023 roku

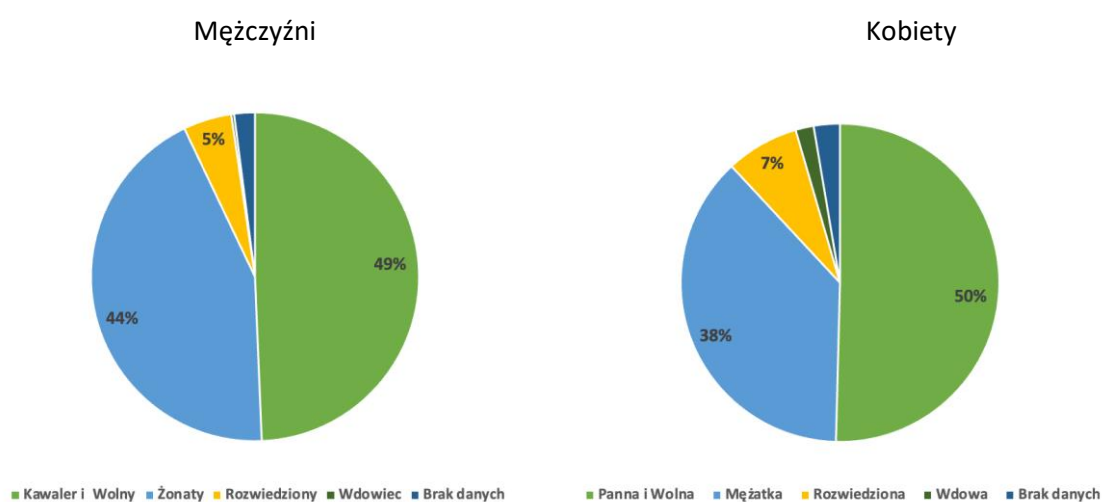

Źródło: MUW (2023).

W populacji kobiet jest podobnie. Mężatki dominują z udziałem 51%, podczas gdy kobiety stanu wolnego stanowią około 32% imigrantek. Udział rozwiedzionych w zbiorowości kobiet wynosił 9%, czyli zdecydowanie więcej niż w populacji mężczyzn.

Przedstawiona struktura różni się od tej obserwowanej dla całego województwa małopolskiego, gdzie najliczniejsza jest populacja osób stanu wolnego zarówno wśród mężczyzn, jak i kobiet – odpowiednio 49% oraz 50% (zob. rys. 15). W Krakowie dla porównania w 2022 roku udział ten wynosił 57% dla mężczyzn i 55% dla kobiet (zob. Pędziwiatr i in. 2022).

Rysunek 15. Struktura obcokrajowców według stanu cywilnego w województwie małopolskim w 2023 roku

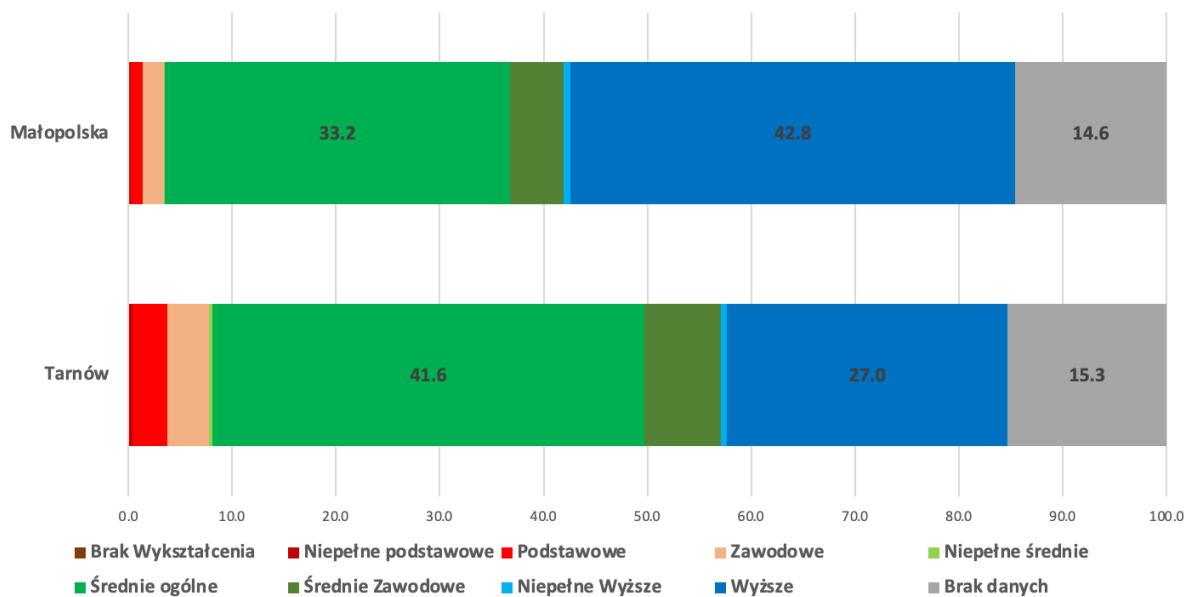

Źródło: MUW (2023).

Struktura wykształcenia populacji obcokrajowców

Obcokrajowcy mieszkający w Tarnowie cechują się poziomem wykształcenia poniżej średniej dla województwa małopolskiego. Wśród osób w wieku 25 i więcej lat, które zadeklarowały swój poziom edukacji podczas procedury legalizacji pobytu na terytorium RP (MUW) tylko 27% posiadało wykształcenie wyższe (zob. rys. 16.). W Małopolsce udział ten wynosił prawie 43%. Wśród migrantów dominowały osoby z wykształceniem średnim ogólnym. Około 41,6% posiadało ten poziom wykształcenia. Dodając do tego osoby z wykształceniem średnim zawodowym oraz niepełnym wyższym możemy stwierdzić, że połowa migrantów posiadała wykształcenie średnie. Osób w wykształceniu poniżej średniego (zawodowe, podstawowe) było zaledwie około 8%, jest to jednak istotnie powyżej średniej dla obcokrajowców rezydujących na terenie Małopolski.

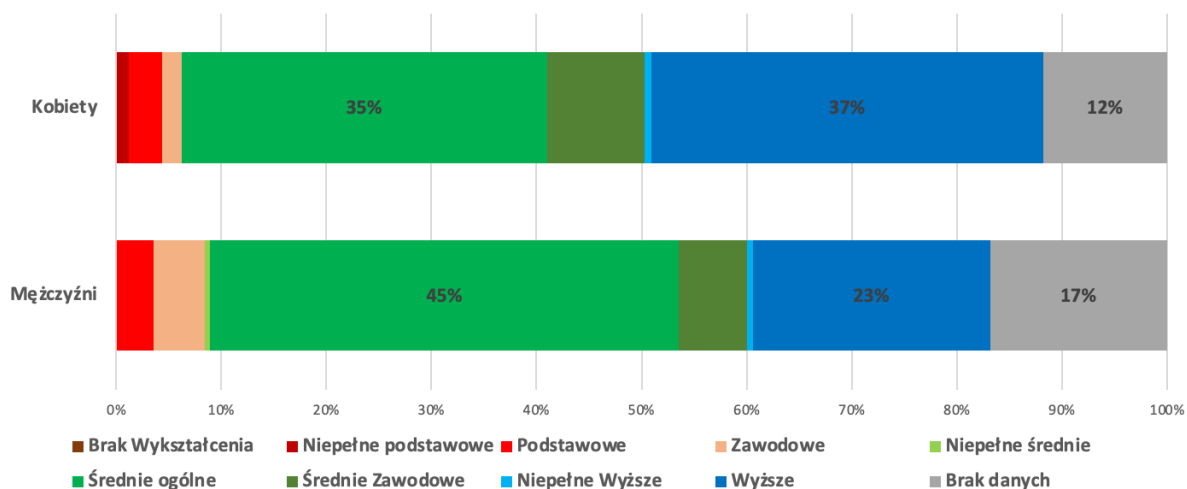
Rysunek 16. Struktura wykształcenia wśród obcokrajowców w wieku 25 i więcej lat z zalegalizowanym pobytem w RP w Tarnowie oraz Małopolsce w 2023 roku według danych MUW

Źródło: MUW (2023).

Lepiej wykształcona okazała się być populacja kobiet, w której 37% zadeklarowało najwyższy poziom wykształcenia. W populacji mężczyzn udział tej grupy wyniósł zaledwie 23% (zob. rys. 17.). Trzeba jednak pamiętać, że około 17% mężczyzn i 12% kobiet nie zadeklarowało wykształcenia przy legalizacji pobytu. Pomijając tych, którzy nie podali najwyższego osiągniętego poziomu edukacji udział osób z wyższym wykształceniem w populacji kobiet wynosi 42% a wśród mężczyzn – 27% (zob. tab. 4.)

Rysunek 17. Struktura wykształcenia według płci wśród obcokrajowców w wieku 25 i więcej lat z zalegalizowanym pobytem w RP w Tarnowie w 2023 roku według danych MUW

Źródło: MUW (2023).

Tabela 4. Struktura wykształcenia obcokrajowców w wieku 25 i więcej lat według płci w 2023 roku, bez uwzględnienia braku danych

Wykształcenie	Mężczyźni	Kobiety	Razem
Brak Wykształcenia	0%	0%	0%
Niepełne podstawowe	0%	1%	0%
Podstawowe	4%	4%	4%
Zawodowe	6%	2%	5%
Niepełne średnie	1%	0%	0%
Średnie ogólne	54%	39%	49%
Średnie Zawodowe	8%	11%	9%
Niepełne Wyższe	1%	1%	1%
Wyższe	27%	42%	32%

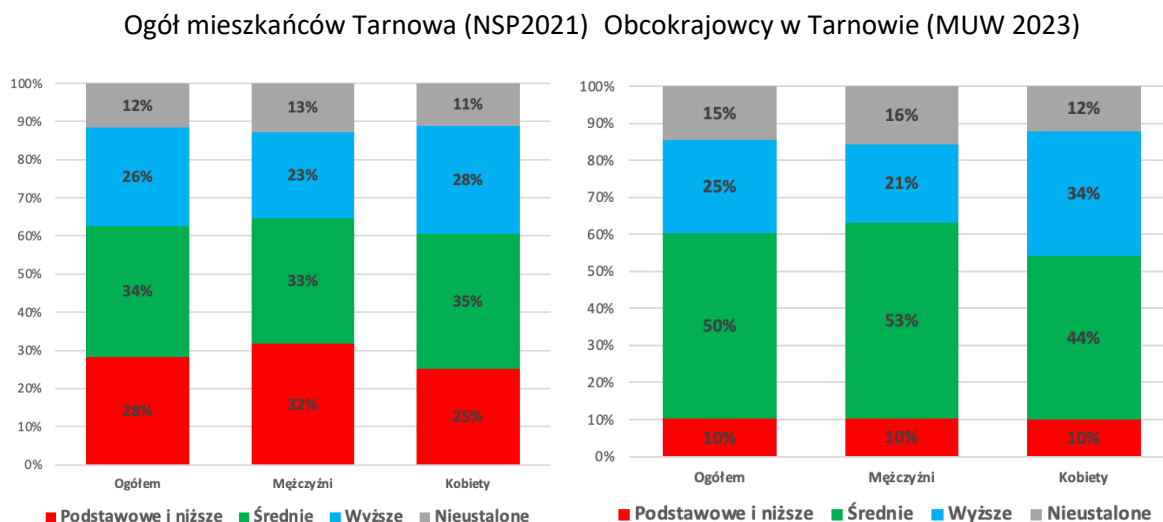
Źródło: MUW (2023).

Najnowsze dane wstępne Narodowego Spisu Powszechnego 2021 wskazują, że udział osób z wyższym wykształceniem wśród mieszkańców Tarnowa w wieku 13 i więcej lat wynosił 26% (23% wśród mężczyzn i 28% wśród kobiet), przy 12% populacji z nieustalonym poziomem wykształcenia (zob. rys. 18.). Rejestr MUW wskazuje, że wśród migrantów w wieku 13 i więcej lat 25% posiadało najwyższy poziom edukacji (15% nieustalonych).

Jeżeli pominiemy osoby o nieustalonym poziomie wykształcenia, to zarówno w populacji ogółem, jak i cudzoziemców udział ten był na poziomie 29%. Wśród obcokrajowców było natomiast znacznie mniej osób z wykształceniem poniżej średniego. W populacji miasta Tarnowa aż 28% miało wykształcenie podstawowe lub niższe, a w populacji obcokrajowców około 10%. Możemy zatem twierdzić, że migranci są lepiej wykształceni niż ogół populacji Tarnowa. Nie jest to jednak bardzo duża różnica. Zapewne wymusza to struktura gospodarki tego obszaru, w której dominują sektory niewymagające wykształcenia wyższego, takie jak: budownictwo czy też przetwórstwo przemysłowe, o czym piszemy w części poświęconej zatrudnieniu migrantów.

Niski udział osób z tym poziomem edukacji wśród migrantów może być spowodowany mniejszą skłonnością osób słabo wykształconych do emigracji głównie ze względu ich niedopasowanie do rynku pracy kraju przyjmującego (w tym znajomość języków obcych) oraz brakiem zasobów umożliwiających migrację.

Rysunek 18. Struktura mieszkańców Tarnowa oraz obcokrajowców w wieku 13 i więcej lat według wykształcenia

Źródło: GUS (2021) oraz MUW (2023).

Struktura obcokrajowców według sektora zatrudnienia

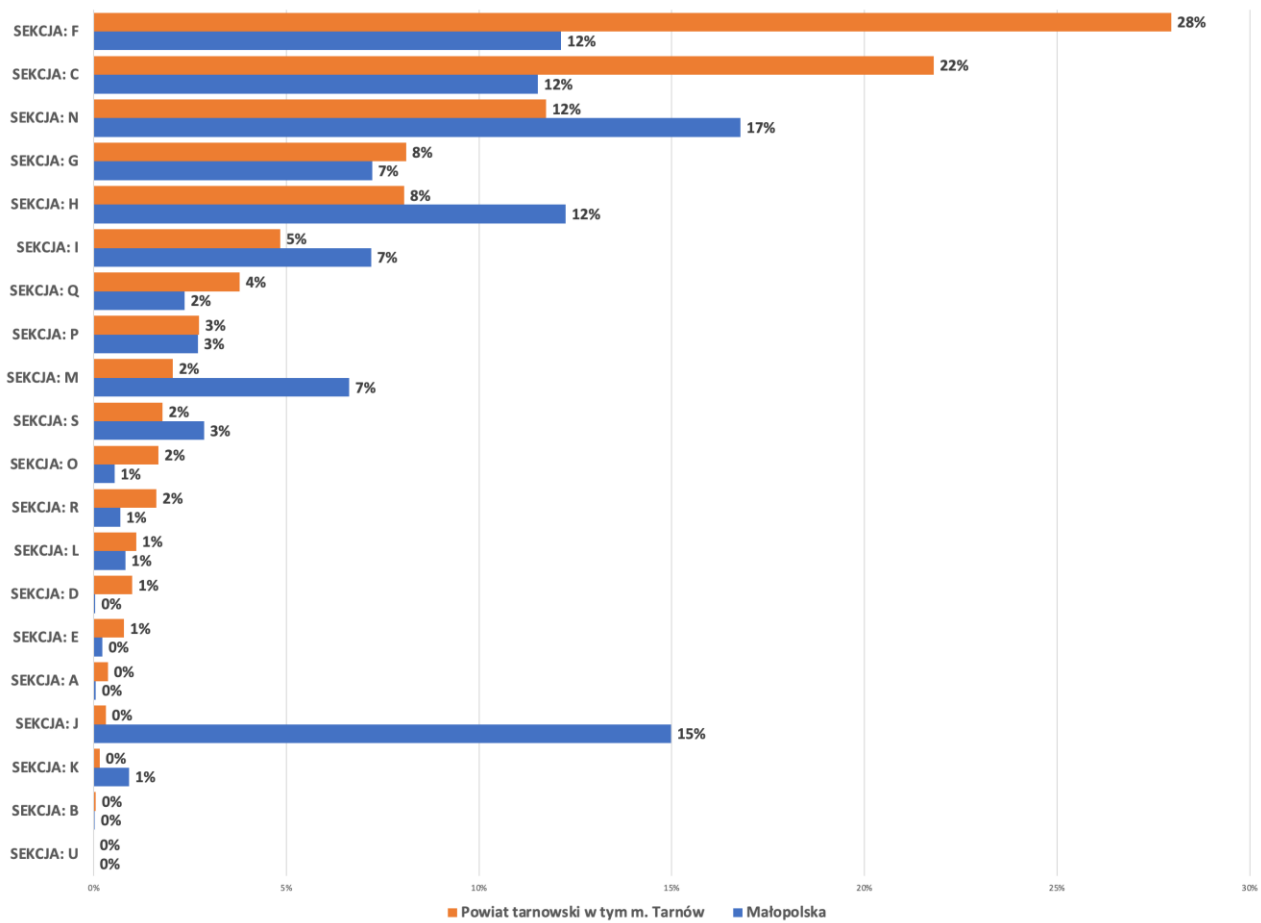
Interesujące wnioski można także wysunąć, analizując strukturę narodowości imigrantów według branż, w których są oni zatrudniani na terenie powiatu tarnowskiego (zob. rys. 19.). Dane ZUS wskazują, że 28% wszystkich obcokrajowców zatrudnionych jest w *budownictwie* (sekcja F). Jest to poziom o wiele wyższy niż w przypadku całego województwa małopolskiego, gdzie udział zatrudnionych w tej branży wynosi jedynie 12%. Drugą ważną branżą jest *przetwórstwo przemysłowe* (sekcja C), gdzie zatrudnienie znalazło 22% migrantów. Jest to również znacznie wyższy udział niż w całym województwie (12%). Razem *budownictwo* i *przetwórstwo przemysłowe* zatrudniają około 50% wszystkich migrantów, głównie Ukraińców. Kolejnym sektorem jest *Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca* (12%) (sekcja N). Niestety, na tej podstawie tej nazwy nie można określić dokładnego profilu działalności, ponieważ w tej kategorii rejestrowane są przede wszystkim agencje pracy tymczasowej. *Handel* (sekcja G) i *Transport* (sekcja H), które zatrudniają po 8% wszystkich obcokrajowców. Pozostałe branże mają bardzo niski udział w zatrudnianiu - poniżej 5%.

Interesujący jest również fakt, iż w jednej z ważniejszych zatrudniających branż w województwie – *Informacja i telekomunikacja* (sekcja J), praktycznie nie ma zatrudnionych obcokrajowców w powiecie tarnowskim.

Porównując informacje o zatrudnieniu z danymi o wykształceniu na badanym obszarze można stwierdzić, że gospodarka powiatu tarnowskiego nie wymaga zaangażowania osób z wyższym wykształceniem, w odróżnieniu na przykład od stolicy województwa, stąd też obcokrajowcy o niższym

poziomie wykształcenia dominują w powiecie tarnowskim, co potwierdza analiza przeprowadzona w poprzedniej części raportu.

Rysunek 19. Obcokrajowcy w powiecie tarnowskim według sektora zatrudnienia w 2023 roku

Źródło: ZUS (2023).

Legenda – opis sekcji

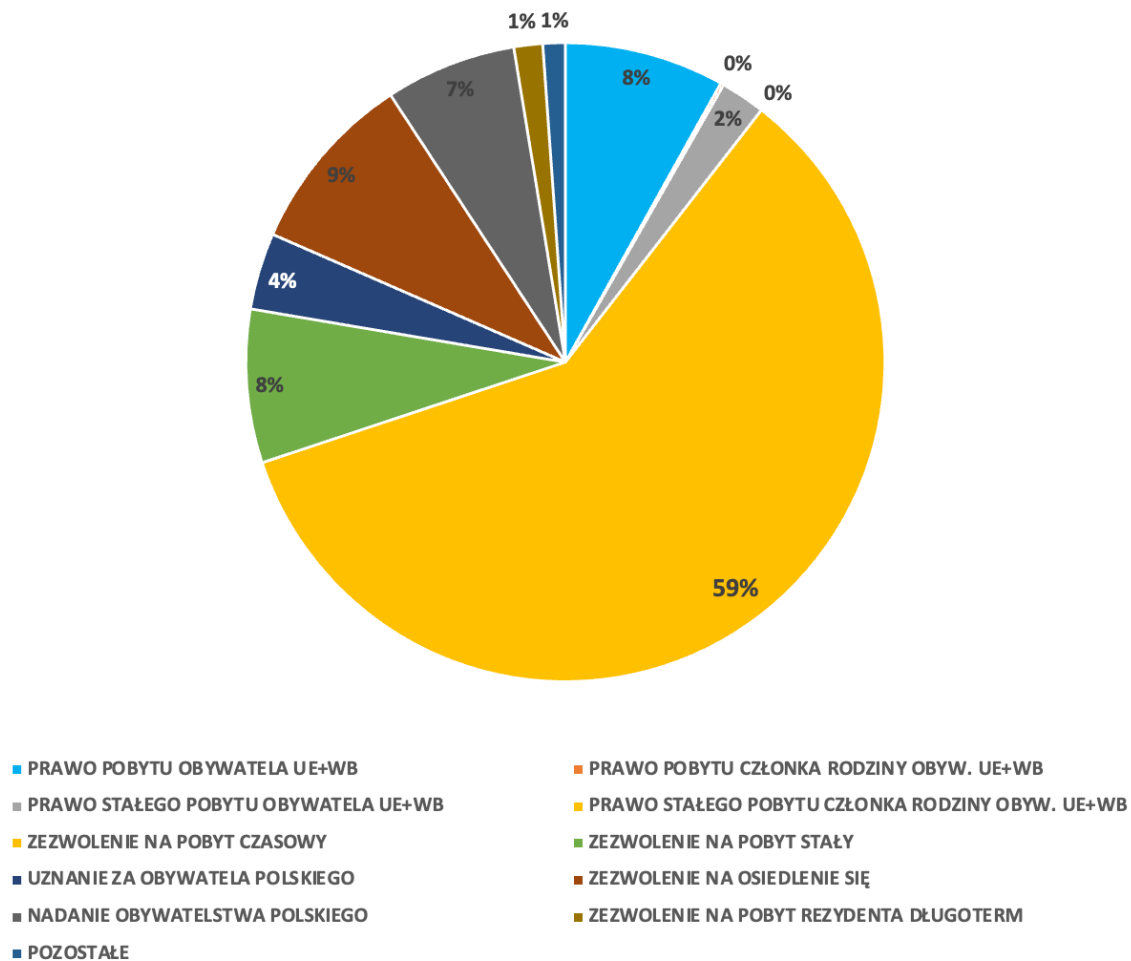
Oznaczenie	Nazwa sekcji
SEKCJA: A	ROLNICTWO, LEŚNICTWO, ŁOWIECTWO I RYBACTWO
SEKCJA: B	GÓRNICTWO I WYDOBYWANIE
SEKCJA: C	PRZETWÓRSTWO PRZEMYSŁOWE
SEKCJA: D	WYTWARZANIE I ZAOPATRYWANIE W ENERGIĘ ELEKTRYCZNĄ, GAZ, PARĘ WODNĄ, GORĄCĄ WODĘ I POWIETRZE DO UKŁADÓW KLIMATYZACYJNYCH
SEKCJA: E	DOSTAWA WODY; GOSPODAROWANIE ŚCIEKAMI I ODPADAMI ORAZ DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z REKULTYWACJĄ
SEKCJA: F	BUDOWNICTWO
SEKCJA: G	HANDEL HURTOWY I DETALICZNY; NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH, WŁĄCZAJĄC MOTOCYKLE
SEKCJA: H	TRANSPORT I GOSPODARKA MAGAZYNOWA
SEKCJA: I	DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z ZAKWATEROWANIEM I USŁUGAMI GASTRONOMICZNYMI
SEKCJA: J	INFORMACJA I KOMUNIKACJA
SEKCJA: K	DZIAŁALNOŚĆ FINANSOWA I UBEZPIECZENIOWA
SEKCJA: L	DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z OBSŁUGĄ RYNKU NIERUCHOMOŚCI
SEKCJA: M	DZIAŁALNOŚĆ PROFESJONALNA, NAUKOWA I TECHNICZNA
SEKCJA: N	DZIAŁALNOŚĆ W ZAKRESIE USŁUG ADMINISTROWANIA I DZIAŁALNOŚĆ WSPIERAJĄCA
SEKCJA: O	ADMINISTRACJA PUBLICZNA I OBRONA NARODOWA; OBOWIĄZKOWE ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNE
SEKCJA: P	EDUKACJA
SEKCJA: Q	OPIEKA ZDROWOTNA I POMOC SPOŁECZNA
SEKCJA: R	DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z KULTURĄ, ROZRYWKĄ I REKREACJĄ
SEKCJA: S	POZOSTAŁA DZIAŁALNOŚĆ USŁUGOWA
SEKCJA: U	ORGANIZACJE I ZESPOŁY EKSTERYTORIALNE

Źródło: ZUS (2023).

Struktura populacji obcokrajowców według statusu prawnego

Obcokrajowcy z zalegalizowanym pobytem na terytorium Polski mieszkający w Tarnowie w zdecydowanej większości posiadają zezwolenie na pobyt czasowy (zob. rys. 20.). Sześciu na dziesięciu migrantów posiada właśnie taki status. Drugim typem migrantów są osoby z zezwoleniem na osiedlenie się, którzy stanowili 9% obcokrajowców. Kolejną grupą były osoby realizujące prawo pobytu obywatela Unii Europejskiej i Wielkiej Brytanii. W 2023 roku udział tej grupy wyniósł 8%. Podobny udział miały osoby z zezwoleniem na pobyt stały – 8% imigrantów.

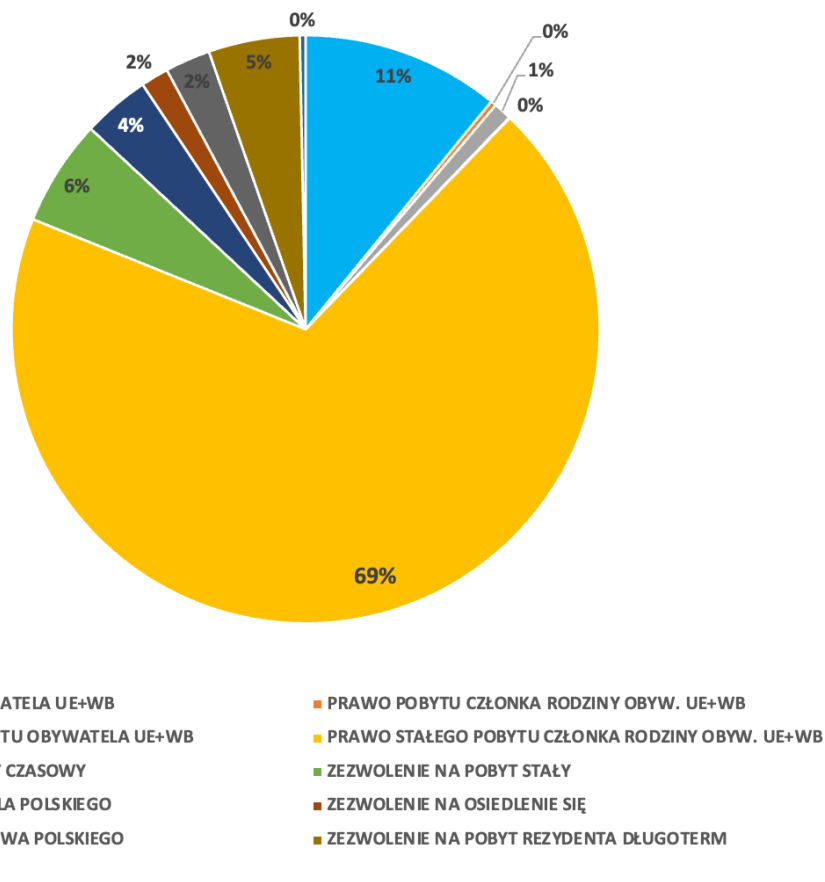
Rysunek 20. Struktura spraw o legalizację pobytu na terytorium RP wśród obcokrajowców w Tarnowie w 2023 roku

Źródło: MUW (2023).

W całej Małopolsce również osoby z zezwoleniem na pobyt czasowy stanowią większość populacji migrantów, w tym przypadku jednak udział tej grupy jest zdecydowanie większy. Na każdych dziesięciu migrantów siedmiu posiadało taki typ pozwolenia (zob. rys. 21.). 11% realizowało prawo pobytu obywatela Unii Europejskiej i Wielkiej Brytanii, a 6% posiadało zezwolenie na pobyt stały.

Rysunek 21. Struktura spraw o legalizację pobytu na terytorium RP wśród obcokrajowców w województwie małopolskim w 2023 roku

Źródło: MUW (2023).

4. Rynek pracy

Jak wspomnieliśmy na wstępie Tarnów i szerzej podregion tarnowski to obszar, w którym głównymi pracodawcami cudzoziemców są przede wszystkim firmy prywatne działające w branżach przemysłu spożywczego, elektromaszynowego, budowlanego i rolniczego. Co ciekawe największy lokalny pracodawca, firma Zakłady Azotowe – część Grupy Azoty SA, wcale nie jest nie jest popularnym pracodawcą wśród imigrantów, między innymi ze względu na złożony proces rekrutacyjny i preferencyjne traktowanie obywateli polskich.

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w 2022 roku (od stycznia do grudnia) w Tarnowie złożono 2605 Oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi i było to aż o 4222 oświadczenia mniej w porównaniu do tego samego okresu rok wcześniej. Z pewnością na ten znaczący spadek miała wpływ wojna, ale również zmiany prawodawstwa w odniesieniu do obywateli Ukrainy, którzy przed 2022 r. byli już dominującą grupą cudzoziemców na tarnowskim rynku pracy. Specustawa o pomocy obywatelom Ukrainy ułatwia i przyspiesza procedurę zatrudniania osób z Ukrainy (zamiast „oświadczeń” wprowadza „powiadomienia o powierzeniu pracy obywatelom Ukrainy”).

Choć w samym Tarnowie w czerwcu 2023 r. notowano stopę bezrobocia 3,8%, czyli poniżej średniej krajowej wynoszącej 5,0%, to już w podregionie tarnowskim była ona jedną z najwyższych w województwie małopolskim, a mianowicie - 7,6% (PUPT 2023). Wśród 10. najpopularniejszych zawodów w ofertach zgłoszonych do lokalnego urzędu pracy w 2022 r. były: pomocniczy robotnik budowlany, magazynier, monter urządzeń energetyki odnawialnej, sprzedawca, zbieracz owoców, robotnik gospodarczy, opiekun osoby starszej, technik prac biurowych, opiekunka domowa i pracownicy wykonujący prace proste. Kolejne 20 pozycji na tej liście, to prace, takie jak m.in.: ślusarze, spawacze, operatorzy wózków, tradycyjnie wykonywane przez mężczyzn. Lista ta bardzo dobrze pokazuje charakter lokalnego rynku pracy, na którym przed przybyciem do kraju prawie milionowej społeczności imigrantów przymusowych (w zdecydowanej większości kobiet z dziećmi) dominowali imigranci ekonomiczni płci męskiej (PUPT 2022).

Warto jednocześnie zauważyć, że początkowo napływ migrantów do Tarnowa i podregionu tarnowskiego był ściślej związany z migracjami Polek i Polaków do innych krajów europejskich i pozaeuropejskich aniżeli z popytem na cudzoziemską siłę roboczą. Tak o cudzoziemcach pojawiających się w Tarnowie w latach 1990. i 2000. mówił jeden z naszych rozmówców pełniący przez pewien czas obowiązki kierownika urzędu stanu cywilnego:

„Jeden z mieszkańców miasta wyjechał gdzieś za granicę. Poznał tam drugą osobę i potem wracał na zasadzie mieszanych małżeństw czy związków partnerskich. (...) Pełniąc obowiązki kierownika (urzędu stanu cywilnego przez jakiś czas udzielałem ślubów, nawet takim mieszanym parom i to było najczęściej

z Turkami, czyli Polki jechały na wakacje, poznawały obywateli tureckich i później z nimi wracały do rodzinnego miasta.” (TR_PL3)

Pod koniec lat 2000. i poakcesyjnym exodusie Polaków do krajów Unii Europejskiej coraz częściej w Tarnowie i podregionie tarnowskim zaczęli się pojawiać również migranci ekonomiczni – między innymi po to, żeby wypełnić wakaty po polskich emigrantach. Choć cudzoziemcy coraz liczniej – szczególnie od początku lat 2010. przybywali do pracy w Tarnowie i szerzej subregionie tarnowskim to przed 2022 r. ich obecność w mieście była jedynie w niewielkim stopniu dostrzegalna przez lokalną społeczność, głównie dlatego, że ich kontakty z szerszą społecznością miasta były bardzo ograniczone. Dopiero przybycie uchodźczyń z dziećmi po 24 lutego 2022 r. znacząco powiększyło zakres interakcji społeczeństw przyjmującego z migrantami. W następujący sposób opisał tę „obecność nieobecną” jeden z naszych rozmówców:

„Oni nie byli widoczni. Oni przyjeżdżali do pracy. Nie było kontaktu pomiędzy polskim społeczeństwem szeroko pojętym, instytucjami edukacji i tak dalej, a takim migrantem. On przyjeżdżał, miał pracę zapewnioną pracę, pracował tam na budowie czy w fabryce przez 12 godzin, spał i po jakimś czasie wyjeżdżał na Ukrainę (...) A teraz jednak przyjechały rodziny. No i one weszły w ten cały system i opieki zdrowotnej i systemu opieki socjalnej, pomocy socjalnej.” (TR_PL4)

Ten sam rozmówca wspominał również o tym, że znaczna część tych migracji nie była widoczna również w oficjalnych rejestrach pobytowych, bo praca albo była wykonywana w czasie pobytów turystycznych, albo za pośrednictwem agencji pracy tymczasowej. Mówił o tym w następujący sposób:

„(...) oni przecież wtedy, przed wojną, nie wchodzili w polski rynek pracy. Oni się nie rejestrowali w powiatowych urzędach pracy. No oni przyjeżdżali tutaj albo nielegalnie na 3 miesiące, pracowali 3 miesiące na wizie turystycznej i wyjeżdżali po 3 miesiącach, albo przyjeżdżali przede wszystkim przez agencję pracy tymczasowej. No i mieli zapewnioną pracę, dostawali karty pobytu i no i pracowali. O bardzo pojedyncze osoby się pojawiały, które chciały korzystać z pomocy Unii Europejskiej, bo też do projektów mogłyby się tylko te osoby kwalifikować które miały PESEL, czyli już miały pobyt albo Karty Polaka.” (TR_PL4)

Dopiero napływ migrantów przymusowych zamienił tę „obecność nieobecną” lub niezauważalną w obecność widoczną i namacalną. Jednocześnie ta obecność cudzoziemska coraz bardziej się różnicuje nie tylko płciowo, ale również etnicznie i narodowo. Miasto i podregion tarnowski, które przed II wojną światową posiadały jedno z największych procentowo (w stosunku do reszty populacji) i najbardziej dynamicznych społeczności żydowskich w Polsce (oprócz Tarnowa warto tu wspomnieć chociażby społeczność żydowską w Żabnie czy Dąbrowie Tarnowskiej), a po kataklizmie Holokaustu zostały pozbawione tej odwiecznej różnorodności, w ostatniej dekadzie zaczynają odzyskiwać jej namiastkę. Jednym ze znamion tej zmiany jest pojawienie się Żydów mieszkających na stałe w regionie dzięki

firmie Zakłady Mięsne „Mięstar” wchodzącej w skład Grupy Sokołów. W następujący sposób mówił o tej zmianie jeden z naszych rozmówców:

„Do niedawna nie było ani jednego Żyda w Tarnowie. Teraz mamy wielu ze względu, że mamy zakład Sokołów, gdzie oni mają to zabijanie tych zwierząt w określony (rytualny) sposób. Oni muszą przy tym być i teraz pojawiło się ich bardzo dużo właśnie. Oni są zauważalni na ulicy, w galerii, bo oni są jakby no pracują tutaj (...) To są rzeźnicy. Ale tam są i rabini, którzy tu ściągają rodziny swoje. Także już nie tylko oni jako mężczyźni są, ale już jest kilka rodzin żydowskich, które po prostu funkcjonują na terenie Tarnowa. W oparciu o to, że jak gdyby produkcja w tym zakładzie jest w tym kierunku.” (TR_PL3)

Inną firmę w regionie bazują nade wszystko na sile roboczej zza wschodniej granicy oraz w coraz większym stopniu również z Azji. Jedną z firm, która już od wielu lat zatrudnia pracowników z Ukrainy jest zakład Arkan zajmujący się obróbką metali. Tak o niej mówił jeden z naszych respondentów:

„Tutaj w Tarnowie jest firma Arkan, taka dosyć duża firma zajmująca się obróbką stali, która w głównej mierze, myślę, że w 90 procentach swoją bazę osobową właśnie buduje na Ukraińcach. Akurat zupełnie prywatnie znam się z właścicielami tej firmy. Są mega zadowoleni z pracy, mają ich do dyspozycji tak naprawdę cały czas, więc nawet w prywatnych rozmowach mówią, że o wiele bardziej wolą Ukraińców niż Polaków.” (TR_PL1)

Dalej zza wschodu natomiast rekrutują między innymi huta szkła czy firma zajmująca się produkcją świeczek zapachowych.

„Huta szkła ściągala do pracy właśnie Azjatów jako hutników. I to były osoby, które miały pozwolenia na pracę. Głównie to były kierunki republik byłego Związku Radzieckiego wcześniej.” (TR_PL3)

„W Niedomicach jest na byłej celulozie firma, której właścicielem są Chińczycy i oni właśnie zatrudniają Azjatów. Tam do produkcji świeczek zapachowych i to jest chyba największe takie skupisko tego jak gdyby środowiska, bo tam jest około 50 osób.” (TR_PL3)

Innymi firmami w Tarnowie, bądź w sąsiedztwie miasta, w których nasi respondenci wiedzieli, że pracują w nich migranci ekonomiczni oraz przymusowi były Termalica, Fritar, Zakłady Mechaniczne Tarnów, bądź Fabryka Silników Elektrycznych „Tamel” (TR_PL1, TR_PL3, TR_PL5).

W świetle naszych badań największe problemy ze znalezieniem stałej pracy mają imigranci przymusowi, co wynikało najczęściej z obowiązków opiekuńczych (przy braku wsparcia rodziny), niewystarczających kompetencji językowych, niskiej płacy, niedostosowania kwalifikacji do potrzeb lokalnego rynku pracy, trudnościami z uznaniem ich zagranicznych kwalifikacji i wieku danej osoby (uchodźcy powyżej 60 lat).

Jeśli chodzi o obowiązki opiekuńcze to w następujący sposób mówił o nich przedstawiciel organizacji pozarządowej zajmującej się m.in. aktywizacją na rynku pracy:

„Cały czas wspomagamy Ukraińców, żeby weszli na rynek pracy. Ale jest to ciężkie. Znaczący, no przede wszystkim dominują kobiety. Najpierw trzeba zapewnić... Przyjmijmy, że Polacy mają problem z dziećmi, no bo też przecież no wakacje są takim okresem dość kłopotliwym. Ale zawsze no jednak jest pan w środowisku, znajomych, rodziny szerszej i tak dalej. Natomiast one są tutaj same często. No więc to nie ma w ogóle porównania z migracją Ukraińców przed wojną, którzy przyjeżdżali tutaj. Ci, którzy chcieli pracować, a teraz jest po prostu bardzo duża liczba osób z małymi dziećmi, które no mają problemy z wejściem na rynek. To jest na takiej samej zasadzie jak Polka nie mająca męża i mająca trójkę małych dzieci, też ma gigantyczne problemy, żeby wejść na rynek pracy.” (TR_PL4)

Niewystarczająca znajomość języka polskiego to inna bardzo częsta przyczyna trudności w znalezieniu pracy, która by korespondowała z wykształceniem danej osoby. Dobitnie wyraziły to dwie migrantki przymusowe, którym udało się znaleźć pracę w jednej z tarnowskich organizacji pozarządowych:

„Ci ludzie (uchodźcy z Ukrainy – KP i SL), którzy tu mieszkają i nie chcą zmieniać miejsca, szukają tu sposobów na realizację i zarabianie pieniędzy. Ktoś idzie na usługi kosmetyczne: przedłużanie rzęs, paznokcie... Są nawet takie biznesy, które otwierały się tu na 2-3 miesiące, pracowały, a potem zamykały. Trudno jest zebrać klientów. Ale są też tacy, którzy zmienili polskich mistrzów na ukraińskich. Tutaj rozwój biznesu to albo gotowanie, albo sfera piękna. W innych obszarach nie ma mowy bez języka.” (TR_MIG1)

W następujący sposób o tym mówiła z kolei osoba, która na co dzień bezpośrednio współpracuje z imigrantami przymusowymi z Ukrainy:

„Problemem na pewno dla nich jest też język. Większość z nich, jak tutaj przyjechali, no to wiadomo, były kursy darmowe, kursy języka polskiego. Większość z nich uczestniczyła w tych kursach, radzą sobie. No, ale mają też taki dylemat, że rozumieją po polsku, a jednak w otoczeniu wstydzą się mówić. Blokują się. Mówią, że mają z tym problem. Tutaj na przykład u nas między sobą rozmawiamy i nie ma tego problemu. Jednak mówi, że jak idzie do pracy, to nieraz ją tak potrafi zablokować, że słowa nie jest (w stanie powiedzieć), że ona doskonale wszystko rozumie, ale w drugą stronę boi się cokolwiek powiedzieć.” (TR_PL5)

Jednym z kluczowych problemów z utrzymaniem pracy, gdy już imigrantki bądź imigranci ją zdobędą, to niewystarczające wynagrodzenie. Jedna z naszych uchodźczych rozmówczyń mówiła o tym w taki sposób: *„(...) pensja jest bardzo zła, nie ma nawet minimum - 1565 zł, pracuję codziennie od 8:00 do 15:00, sobota-niedziela jest dniem wolnym.” (TR_MIG1)*

Nasze badania terenowe pokazały, że jedną z przyczyn niskich wynagrodzeń są umowy stażowe. W następujący sposób opisała to nasza rozmówczyni:

„Większość tutaj pracuje, ale to są tak zwane staże. To nie jest umowa zlecenie, ani umowa o pracę. To jest staż, a staż to jest wysokość około 1500 zł. Przy tym tutaj są dzieci. (...) Tutaj u nas, jakby jest

więcej takich ofert pracy na staż. (...) Mamy tutaj dwie takie firmy, które nawet do 18 miesięcy zatrudniają na takim stażu. (...) Ale jak nie ma nic więcej na rynku pracy to biorą co jest.” (TR_PL5)

Inną barierą z wejściem na rynek pracy i zdobyciem stałej pracy są trudności z uznaniem ich zagranicznych kwalifikacji. Tutaj najczęściej zetknęliśmy się z opisami sytuacji osób posiadających kwalifikacje medyczne. Jedna z nich dotyczyła naszej respondentki pracującej przed przyjazdem do Polski jako pielęgniarka.

„Z wykształcenia jestem pielęgniarką, planuję uzyskać pozwolenie na pracę w Polsce. Wymaga to zgody Ministerstwa Zdrowia. Lekarze dostają to pozwolenie szybko: 2-3 miesiące, pielęgniarki czekają 6 miesięcy. Zezwolenie udzielane jest na 5 lat. Na papierze jest asystent, ale w przypadku leczenia ukraińskich pacjentów zajmują się nimi Ukrainki.” (TR_MIG1)

Inny opis uzyskaliśmy od uchodźcy zatrudnionego w polskim urzędzie:

„(...) wiem, o paru takich lekarzach z Ukrainy, którzy pracowali tu w szpitalu jako pielęgniarki na początku, (...) złożyli dokumenty i dostali takie zezwolenie. I teraz pracują jak lekarze, już w swoim zawodzie. I też dentystki. Jest parę takich osób, którzy też pracują jak dentysty. (...) Procedury tej nostryfikacji, to jest taki trochę ciężki proces, ale jest możliwy. I przede wszystkim warunek, jaki jest do zatrudnienia w zawodzie medycznym, to jest znajomość języka. Bo tutaj ta komunikacja z pacjentem.” (TR_PL3)

Obie te historie wskazują jednak że bariera nostryfikacyjna okazała się nie aż tak wielka, żeby nie dało się jej pokonać i imigranci przymusowi zdołali znaleźć zatrudnienie w zawodzie.

Częstym problemem sygnalizowanym przez naszych rozmówców było niedostosowanie kwalifikacji imigrantów przymusowych do potrzeb lokalnego rynku pracy. W naoczny sposób streściła ten problem jedna z naszych rozmówczyń – uchodźczyni:

„Takie zawody, jak na przykład księgowy, wymagają przekwalifikowania. Kobieta bierze więc mopa i idzie myć podłogę.” (TR_MIG1)

Mówił o nim też w następujący sposób jeden z naszych polskich rozmówców:

„Mamy bankiera – gdzie on znajdzie w Polsce pracę? On jeszcze jest w miarę młody, no to w miarę szybko się zaaklimatyzuje, ale na przykład mamy też pana, który (...) ma 60 tam parę lat i był dyrektorem salonu Citroena gdzieś na wschodzie Ukrainy. Jaką on może znaleźć pracę w Polsce? (TR_PL4)

Jednym z rozwiązań problemu znalezienia odpowiedniej pracy, które jak na razie wybrało niewielu imigrantów to otwarcie swojej własnej działalności. Podczas badań terenowych rozmawialiśmy między innymi z 4 uchodźczyniami, które poznały się w Tarnowie na kursach języka polskiego i zdecydowały

się na otwarciu biznesu gastronomicznego w mieście. Jedna z nich mówiła o początkach i aktualnej sytuacji tak:

„Pomysł na biznes zrodził się z poszukiwania czegoś, czego nie ma w mieście. Przez 3 miesiące zbierali tylko informacje jak to zrobić lepiej i chodzili na konsultacje. Firma nie zatrudnia pracowników i pokrywa wszystkie swoje potrzeby za rachunek swoich sił. Polacy mieszkający w pobliżu chętnie chodzą do restauracji i zostawiają świetne recenzje w sieciach społecznościowych. Ukraińcy są również bardzo zadowoleni z tej restauracji.” (TR_MIG2).

Inna uchodźczyni, z którą rozmawialiśmy podczas badań terenowych, w taki sposób werbalizowała swoje rozterki związane z ewentualną decyzją o założeniu własnej firmy w Tarnowie:

„Miałam kiedyś biznes na Ukrainie, ale czy jest sens zakładać go tutaj? Jestem już stara. Sprzątam u Polaków i jeden z nich mówi mi, że w moim wieku lepiej założyć firmę sprzątającą. Ale istnieje obawa, co będzie dalej. Być odpowiedzialnym za siebie, pracowników.” (TR_MIG5).

Niektórzy migranci przymusowi wspominali również o tym, że niektórzy pracodawcy nie wywiązywali się z umów i nie płacili na czas lub w ogóle.

„Fabryka XXX, gdzie ludzie pracują po 12 godzin dziennie, czasem bez dni wolnych, a potem i tak muszą prosić o zapłatę.”

Współpracująca z nimi Polka w następujący sposób podsumowywała ten problem:

„Tarnów, to nie Kraków, więc tutaj są oczywiście zupełnie inne realia. Też i podejście czasami przedsiębiorców jest takie, że jak Ukrainiec to najlepiej, żeby za tą przysłowiową miskę ryżu pracował, ale tak oczywiście się nie da. Największe problemy to są problemy związane ze znalezieniem pracy, bo jeżeli chodzi o bazę edukacyjną czy zdrowotną, to tutaj wydaje mi się, że są zaopiekowani.” (TR_PL5)

Trafnie zauważyła również, że czasami znalezienie pracy jest zależne od indywidualnego podejścia:

„(...) wszystko zależy kto jakie ma podejście, bo mam panią jedną, która jest wykładowcą akademickim na Ukrainie i pracuje w firmie zajmującej się zielenią miejską i nie ma to dla niej najmniejszego problemu. A mam panią, która jest przedszkolanką i ona powiedziała że ona nie pójdzie do pracy, (...) bo jej na to nie pozwalają jakieś tam ambicje. Po prostu chyba takie indywidualne uwarunkowania są istotne.” (TR_PL5)

5. Opieka na dziećmi i edukacja

Kolejnym obszarem, na którym skupiliśmy się badając sytuację imigrantów ekonomicznych i przymusowych w Tarnowie była opieka nad dziećmi i edukacja. Podobnie jak w obszarze rynku pracy tutaj również największa liczba wyzwań dotyczy uchodźczyń z Ukrainy, które w sytuacji braku swoich partnerów i rodzin bardzo często muszą same zadbać o opiekę i edukację niepełnoletnich dzieci.

Jak mówiły nam nasze rozmówczynie i rozmówcy najczęściej problemów w tym obszarze jest z najstarszymi dziećmi, które są już bardzo silnie społecznie, kulturowo i tożsamościowo związane z przyjaciółmi i znajomymi w Ukrainie i ze swoim krajem. Tym młodszym na ogół było łatwiej się zaadaptować do nowych warunków. Jak zauważyła jedna z naszych rozmówczyń pracująca z dziećmi ukraińskimi na co dzień „(...) dzieci starsze wchodzi dużo trudniej w środowisko. To też jest trudny wiek rozwojowy. To jest dużo żalu, prawda? To jest wyrwanie już z jakiś tam zakorzenionych miejsc, znajomości, kolegów, koleżanek” (TR_PL2).

Jednym z pierwszych wyzwań, z którymi musiały się zmierzyć po przyjeździe do Polski Ukrainki mające małe dzieci to znalezienie żłobka lub innej formy opieki nad niemowlakiem. Są to problemy, z którymi mierzy się nad Wisłą również wiele Polek i Polaków, ale oni najczęściej mają możliwość wsparcia ze strony rodziny. W następujący sposób mówiły o tym nasze rozmówczynie z Ukrainy:

„Trudno dostać się do żłobków, prywatne kosztują 500 zł miesięcznie, ale są też do 1000 zł. Zapisy do żłobków na wrzesień kończą się z początkiem marca, więc większość Ukraińców przyjechała po prostu później.” (TR_MIG1)

„Najtrudniej jest z grupami żłobkowymi, bo tych żłobków brakuje. Teraz z tego co wiem to tylko jeden powstanie w dzielnicy, bo tak się rozrasta, (...) Śmiali się, że tak było: urodziło się, od razu wyszli z oddziału położniczego, żeby zarejestrować się w kolejce do żłobka. Gdzieś jest taki żart.” (TR_MIG3)

Jednocześnie nasze ukraińskie respondentki zwracały uwagę, że dostęp do przedszkoli, a szczególnie zerówek jest już o wiele lepiej zabezpieczony. Część z uchodźczyń nie zdawało sobie natomiast sprawy z tego, że ostatni rok przedszkolny jest już obowiązkowy i silnie powiązany z rozpoczęciem edukacji w szkole podstawowej. W następujący sposób mówiła o tym jedna z naszych respondentek.

„Przedszkola są łatwiejsze, jest ich więcej, zwłaszcza, gdy mówimy o ostatniej grupie, gdzie trzeba przejść przygotowanie przed szkołą, tzw. zerówka. To może być jak w przedszkolu, a jeśli mówimy, że w okolicy nie ma przedszkola, to zwykle w szkołach wiejskich ta klasa zerowa to coś w rodzaju naszej pierwszej. Oni tak myślą, jak przyjeżdżają, to myślą że to jak przedszkole, a to już jest trochę bardziej obowiązkowe. Frekwencja jest już tam sprawdzana, dzieci mają swoje podręczniki.” (TR_MIG3)

Jeśli chodzi o edukację podstawową i ponadpodstawową to w Tarnowie bardzo szybko uruchomiono zarówno w jednych, jak i w drugich oddziały przygotowawcze. Jednocześnie część dzieci ukraińskich w niektórych szkołach podstawowych trafiła bezpośrednio do klas polskich (TR_PL2, TR_MIG3, TR_MIG4).

Szczególnie w pierwszych miesiącach trwania wojny pełnoskalowej panowała bardzo duża dynamika w systemie edukacji w związku z decyzjami części migrantów o wyjeździe dalej na Zachód do innych krajów Unii Europejskiej, Wielkiej Brytanii, USA czy Kanady – żeby wymienić najbardziej popularne. Nasze rozmówczynie wspomniały również o sytuacji, gdy *„Dziecko musiało zmienić szkołę już w Polsce, bo nowy dom był daleko od pierwszej szkoły, do której poszedł we wrześniu. Po 2 tygodniach musieli się przeprowadzić. Dzieci z jego klasy bardzo emocjonalnie pożegnały chłopca. Dali dużo prezentów, pocztówek. Ogromne wsparcie. W nowej szkole został również dobrze przyjęty przez nauczycieli i dzieci.”* (TR_MIG2).

W przeciwieństwie do dużych miast polskich, gdzie dzieci cudzoziemskie już od wielu lat pojawiają się w różnego typu placówkach edukacyjnych pierwszego i drugiego stopnia (zob. np. Pędziwiatr et al. 2021) dla większości tarnowskich nauczycieli i uczniów napływ uchodźców z Ukrainy był pierwszą okazją do zetknięcia się z obcokrajowcami w murach swych szkół. Jak mówiła w wywiadzie udzielonym zespołowi projektowemu dyrektor jednej ze szkół ponadpodstawowych w Tarnowie *„zetknięcie z migracją w naszej szkole rozpoczęło się wraz z wojną na Ukrainie. Wcześniej nie mieliśmy dzieci, które jakby przybywały z innych rejonów Europy, świata”*.

Pomimo braku doświadczeń z nauczaniem osób z doświadczeniem migracyjnym oraz braku klarownych wytycznych ze strony władz stosunkowo szybko, bo już w marcu 2022 r., udało się w Tarnowie otworzyć pierwsze oddziały przygotowawcze. O tym jak ten proces przebiegał w jednej z tarnowskich szkół ponadpodstawowych ze szczegółami opowiedziała zespołowi projektowemu dyrektor szkoły:

„(...) na początku były to dosyć, że tak powiem takie informacje szcztkowe płynące od władz oświatowych, bo nie wiadomo było, jak organizować tę pomoc. W Polsce istniały oddziały przygotowawcze. Zaczęłam interesować się tymi oddziałami przygotowawczymi, jak one funkcjonują, na jakiej zasadzie, bo to była przestrzeń zupełnie nam obca. Wielokrotnie kontaktowałam się z Ministerstwem Edukacji i Nauki w tej sprawie, poszukując osób, które jakby bezpośrednio zajmują się problemem tych dzieci ukraińskich, które wskutek wojny tutaj na naszych terenach się będą próbowały organizować. No i kiedy zebraliśmy te wszystkie informacje, pojawiały się później przepisy prawne, które zaczęły regulować te sytuacje i nasz organ prowadzący no proponował takie zakładanie oddziałów przygotowawczych. No i wyszliśmy z taką inicjatywą, że może taki oddział powstać u nas. I w tym pierwszym takim migracyjnym rzucie związanym z tą ucieczką taką masową do Polski mieliśmy 2 oddziały przygotowawcze (2 x 25 osób) tutaj między marcem a czerwcem 2022 (...) Oni otrzymali na

koniec roku zaświadczenia o ukończeniu oddziału przygotowawczego i niektóre z tych dzieci przyjęliśmy później do oddziałów ogólnodostępnych. (...) Część tej młodzieży, szczególnie tej starszej, która według systemu ukraińskiego kończyła edukację, zaczęło się lokować już po wyższych uczelniach. ” (TR_PL2)

W szkołach podstawowych, szczególnie w klasach 1-3, dzieci częściej trafiały bezpośrednio do klas z polskimi dziećmi. Istniały również w kilku szkołach oddziały przygotowawcze i dyrekcje szkół podstawowych i ponadpodstawowych konsultowały zakładanie i funkcjonowanie tych oddziałów.

Tak funkcjonowanie oddziału w jednej ze szkół ponadpodstawowych w Tarnowie opisała dyrektor placówki:

„Oddział przygotowawczy to jest rodzaj klasy, oddziału, w której dzieci uczą się wszystkich przedmiotów, ale liczba godzin to jest 26 godzin w tygodniu, wszystkiego więc siłą rzeczy mniej niż normalnie w oddziałach ogólnodostępnych. Zatem godziny danego przedmiotu są okrojone. Generalnie uczą się tych przedmiotów, żeby zapoznać się z terminologią, z językiem. Żeby ten język kształcić w różnych obszarach, to jest jakby założenie, a jednocześnie trochę, żeby ten materiał taki programowy sobie przyswoić i powiedzmy, kiedy wejdą w oddziały ogólnodostępne, żeby im było łatwiej. Nacisk jest na nauczanie języka polskiego. Oni w naszym oddziale przygotowawczym mają 8 godzin w tygodniu nauczania języka polskiego jako obcego. Przepisy mówią, że minimum 6 tych godzin ma być, więc mają 8, z czego 2 godziny mają poświęcane też na zapoznanie się z literaturą, czyli coś, co jest później językiem polskim, jako przedmiot w oddziale ogólnodostępnym. No i czytają tam takie teksty z poziomu klasy pierwszej, bo realizujemy program klasy pierwszej. Tak można powiedzieć na tych przedmiotach. No i zapoznają się po prostu z terminologią, a te 6 godzin to jest nauczanie języka polskiego jako obcego, czyli uczą się normalnie... Zajęcia są po polsku, natomiast, jeśli poziom językowy dzieci jest taki, że miałyby jakieś trudności ze zrozumieniem, to po to jest asystent międzykulturowy - tłumacz, który uczestniczy we wszystkich zajęciach...” (TR_PL2)

Jednocześnie szkoły tarnowskie podejmowały różne inicjatywy, żeby dzieci i młodzież uchodźcza czuły się w nich jak najlepiej. Czasami były to sprawy tak prozaiczne, jak informacje na toaletach w języku ukraińskim. W następujący sposób tłumaczyła tę inicjatywę dyrektor jednej z placówek edukacyjnych w mieście:

„KP:- Widziałem, że mają państwo tabliczki w języku ukraińskim na toaletach. Dyrektorka: - Tak od początku tak mamy - to już odkąd oni się pojawili w marcu, no to tak to zostało. (...) Żeby im pomóc, po prostu się zorientować w przestrzeni w szkole. Tak, tak. No bo jednak sytuacja ... to to nie był ich wybór życiowy, że oni wyjeżdżają do innego kraju. To była konieczność, która ich do tego zmusiła. No więc jakby wchodzi w zupełnie nową rzeczywistość, żeby się w niej nie gubili, a teraz jeszcze to w zasadzie zostało. Na zasadzie takiej, że są te dzieci w szkole i czasem rodzice przychodzą, czy idą na wywiadówkę, czy gdzieś tam to też się lepiej orientują. No też wnioski, które im przygotowaliśmy też były tłumaczone na język ukraiński, no także po prostu było w tym wszystkim im łatwiej. ” (TR_PL2).

Bardzo ważną rolę w swoistym „oswajaniu” przestrzeni szkolnej od samego początku pojawienia się dzieci uchodźczych w tarnowskich placówkach edukacyjnych odgrywali asystenci międzykulturowi – pomocnicy nauczycieli władający językiem ukraińskim. Pełnili oni rolę nie tylko tłumaczy, ale często również powierników potrzeb i pragnień uczniów ukraińskich ze względu na łatwiejszy kontakt. Tak opisała to jedna z naszych rozmówczyń „ (...) oni do niej mają śmiałość no z racji tego, że nazwijmy to swoją osobą - większą, więc ona czasami tutaj przychodzi w różnych sprawach, omawiamy czy oni mają jakieś potrzeby, czy są jakieś takie sytuacje trudniejsze, jak tam z nimi postępować. I też rozmawiamy, jakie są ich aspiracje, jakie są ich potrzeby.” (TR_PL2)

Biorąc pod uwagę jak ważną rolę takie osoby odegrały i dalej odgrywają w szkołach tarnowskich i innych częściach Małopolski szczególnie problematyczne wydaje się zatrudnianie takich osób na stanowiskach administracyjnych (niepedagogicznych) na bardzo niekorzystnych warunkach płacowych (praca na pół etatu za niewiele ponad minimalną krajową). Prawdopodobnie z takich powodów wiele szkół tarnowskich borykało się z problemami znalezienia odpowiednich osób do pracy i utrzymania ich dłużej niż przez rok (TR_MIG3, TR_PL2, TR_MIG4)

Wśród najważniejszych problemów w kontekście opieki i edukacji dzieci i młodzieży, o których mówiły nasze rozmówczynie i rozmówcy ze społeczności imigranckiej i polskiej były deficyty opieki instytucjonalnej kolidujące z pracą (szczególnie w czasie ferii zimowych i wakacji letnich), niewystarczające kompetencje językowe dzieci i młodzieży, by w pełni rozumieć materiał szkolny (problem szczególnie starszych klas) i niewystarczające wsparcie psychologiczne.

Jeden z naszych rozmówców z organizacji pozarządowej mówił: „W zeszłym roku realizowaliśmy półkolonie, a w tym roku nie będziemy realizować, bo nie mamy środków. (...) W okresie ferii, wakacji oni nie mają co zrobić z dziećmi. Jeżeli mają iść do pracy, to muszą mieć coś co mogą zrobić z nimi...” (TR_PL4)

O niewystarczającym poziomie znajomości języka polskiego wspominała nam z kolei dyrektor szkoły ponadpodstawowej mówiąc: „ (...) okazuje się, że nauczyć się języka polskiego na poziomie jako takiej komunikacji (...) no to może nie jest problem, chociażby ze względu na podobieństwa języków. Natomiast no potem jest prawda. Później już taki język, który związany jest z określonym przedmiotem, terminologia. Wszystkie te profesjonalizmy. No to, to zaczyna być kłopotem prawda. Czytanie ze zrozumieniem poleceń i tutaj się piętrzą te trudności. Więc jakby oni to widzą.” (TR_PL2)

Jednocześnie nasze rozmówczynie i rozmówcy bardzo pozytywnie wypowiadali się o rozmaitych zajęciach dodatkowych, na które uczęszczają zarówno dzieci jak i dorośli. Jeśli chodzi o dzieci to są to przede wszystkim rozmaite koła zainteresowań i zajęcia sportowe. Część z tych zajęć organizują tarnowskie organizacje pozarządowe, w tym bardzo dynamicznie działająca Fundacja imienia Hetmana Tarnowskiego, a część jest oferowana przez centra kultury i sportu za niewielką opłatą. Imigrantka

ekonomiczna mieszkająca w Tarnowie od wielu lat, która pracowała w szkole jako tłumaczka, mówiła o tych zajęciach w ten sposób:

„Zrobiliśmy ankietę wśród dzieci ukraińskich i nie było ani jednego dziecka, które nie chodziło do co najmniej 1 koła. Były dzieci, które chodziły do 2-3: pływanie, siatkówka i coś jeszcze. Nauczyciele byli pod wrażeniem, bo to u nas rzadkość. Są tacy, którzy mają dużo dodatkowych zajęć, zwłaszcza gdy ich rodzice są zajęci, i są tacy, którzy nigdzie nie chodzą. I mieliśmy wysoki poziom z tym, że dziecko miało zajęcia dodatkowe.” (TR_MIG3)

W Tarnowie w zajęciach doszkalających uczestniczy również wielu imigrantów przymusowych. Podobnie jak w Krakowie ważną rolę odgrywają tu szkoły policealne.

„Znam Panie które właśnie się doszkalają się. Jedna w kierunku pracy z osobami chyba starszymi, a druga pani w kierunku opieki nad dziećmi i właśnie robią szkołę. Te szkolenia w xxx, żeby mieć dodatkowe zaświadczenia.” (TR_PL5).

Nadal głośno werbalizowana jest, zarówno przez migrantów jak i Polaków mających z nimi regularne kontakty, potrzeba zajęć z języka polskiego, szczególnie dla dorosłych.

Nasi rozmówcy wspominali również o tym, że część dzieci i młodzieży jednocześnie uczestniczy w zajęciach w Polsce i online w Ukrainie, co sprawia między innymi, że nie mają czasu na zabawę ze swoimi rówieśnikami i uczestnictwo w kółkach zainteresowań. Najczęściej jest to związane z decyzją rodziców o powrocie do Ukrainy w niedalekiej przyszłości i wiązaniem swojej przyszłości ze swoim krajem.

Nasze rozmówczynie na ogół dość krytycznie odnosiły się do tej strategii, wskazując na duże koszty po stronie dzieci. Jedna z naszych ukraińskich rozmówczyń mówiła: *„Trochę mi szkoda dzieci, bo rodzice są z tą podwójną edukacją, czyli zdalną ukraińską i polską szkołą. Mówię rodzicom: ile wydziałów na raz skończyliście?” (TR_MIG3).*

Inna rozmówczynie na co dzień współpracująca z uchodźcami mówiła o jednoczesnym uczęszczaniu na zajęcia w polskiej szkole i ukraińskiej: *„(...) to jest kosztem dziecka. Nie oszukujmy się, to są te starsze dzieciaki już tak w wieku od 10 do tego 14, 15 roku życia, to jest tak idą do naszej szkoły, u nas zadania, lekcje odrabiają, a później siadają i przerabiają zadanie z Ukrainy. (...) Jest to duże poświęcenie.” (TR_PL5)*

W trakcie badań nie byliśmy w stanie ocenić skali zjawiska pozostawania przez dzieci i młodzież ukraińską zarówno poza polskim i ukraińskim systemem edukacyjnym.

6. Dostęp do usług medycznych

Przedmiotem naszej analizy był również dostęp imigrantów ekonomicznych i przymusowych do usług medycznych. Najczęściej stykaliśmy się z opiniami, iż potrzeby medyczne imigrantów są dość dobrze zabezpieczone. Każda osoba z Ukrainy mająca ochronę tymczasową ma zapewnioną również opiekę medyczną. Gdy potrzebuje pomocy medycznej to ma do niej prawo. Inną kwestią jest natomiast szybkość świadczonych usług medycznych. Szczególnie imigranci przymusowi rzadko kiedy mogą sobie pozwolić na przyspieszenie wizyty i pójście do lekarza na wizytę prywatną.

Nasi rozmówcy wspominali, iż dostęp do usług medycznych w Tarnowie dla imigrantów ekonomicznych i przymusowych z Ukrainy może być nawet lepszy, a to za sprawą obsługi rejestracyjnej w języku ukraińskim oraz zatrudnienie w lokalnych placówkach służby zdrowia specjalistów z Ukrainy. Tak o tym mówił jeden z polskich respondentów:

„(...) nie ma najmniejszego problemu z dostępnością do służby zdrowia. Mają w naszych miejskich przychodniach nawet specjalnie dla obywateli Ukrainy dedykowane stanowiska rejestracyjne... Na początku było tak, że obywatele Ukrainy byli, tak w mojej ocenie, wręcz faworyzowani przez podmioty medyczne, bo byli przyjmowani bez kolejki, poza terminami i tak dalej. Teraz to wróciło do normy, są traktowani jak każdy jeden pacjent, z tym, że o tyle mają łatwiej, że w naszych miejskich przychodniach mają dedykowane stanowiska rejestracyjne, gdzie jest osoba władająca językiem ukraińskim i po prostu ułatwia im to w rozwiązywaniu swoich problemów.” (TR_PL1)

Jedna z naszych ukraińskich rozmówczyń zasugerowała natomiast, że jakość dostępu do usług medycznych dla niektórych uchodźców polepszyła się, gdy w szpitalach i przychodniach pojawili się ukraińscy specjaliści *„Teraz w szpitalu pracuje ukraińska terapeutka, która ma zezwolenie pracować. Chodzą do niej wszyscy Ukraińcy. Ułatwia to życie, zwłaszcza osobom starszym, które mają trudności z mówieniem. A ukraińscy dentyści też są, już tutaj pracują” (TR_MIG1).*

Badania pokazały natomiast, że problemem jest odmienna od polskiej kultura korzystania z pomocy ambulatoryjnej i wzywania karettek. Tak o tej sprawie mówiła jedna z naszych rozmówczyń: *„Tu nie ma karetki. Jestem przyzwyczajona do naszej medycyny, wiemy, że karetka przyjeżdża po złamaną rękę lub nogę, ale nie tutaj. Ktoś może cię przywieźć, bo to nie jest śmiertelna choroba. Twoja głowa nie została oderwana. Gdybyś umierał, przyjechałaby karetka. Trudne, ale możliwe. Na szczęście nie mamy nic chronicznego.” (TR_MIG5).*

Podczas badań terenowych zetknęliśmy się z kilkoma osobami, które mówiły nam o tym, że dla części z migrantów przymusowych z Ukrainy wyjazd z kraju był nie tyle ucieczką przed wojną, co próbą „ucieczki przed chorobą”. (TR_MIG1, TR_PL1, TR_PL5). Innymi słowy przyjazd do Polski dawał im nadzieję na skuteczniejszą walkę z trapiącą ich poważną chorobą – najczęściej nowotworową.

Jeden z naszych rozmówców sugerował, że: „Jeżeli są problemy zdrowotne, to miałem już parę takich właśnie przypadków, gdzie przyjeżdżali do nas ludzie dotknięci chorobą nowotworową, bo szukali pomocy tutaj w Tarnowie... W ogóle w Polsce, bo generalnie cała ta profilaktyka i leczenie nowotworowe na Ukrainie z tego co ja to wysondowałem, chyba bardzo mocno kuleje i dla nich tak naprawdę taki przymusowy wyjazd z Ukrainy, to chyba był też szansą na to, żeby złapać możliwość leczenia. Mamy nawet taką Panią ... na Ukrainie na niej wszyscy postawili krzyżyk i tutaj gdzieś tam lekarze mówią, że jest szansa z tego wyjść” (TR_PL1).

Odrębnym problemem jest kwestia zadbania o zdrowie w miejscach zbiorowego zakwaterowania imigrantów przymusowych. Osoby, które się opiekują takim miejscem wspominały w wywiadach sytuację kryzysową, którą miały krótko po przyjeździe uchodźców do Tarnowa:

„Najgorszy właśnie był okres w marcu, kiedy przyjechali. ... Wtedy na terenie Tarnowa był rotawirus i rozsiał się u nas, więc to po prostu było straszne, bo mieliśmy dzieciaki... Karetka po karetce, bo oni nie wiedzieli co się dzieje. Nam nie zgłaszali, języka jeszcze nie znali. Więc myśmy tu przez jeden dzień, to mieliśmy 4 razy karetkę wzywaną do dzieci, żeby dzieci wywieźć na szpitale takie najbliższe... Natomiast teraz wiedzą co to jest rotawirus” (TR_PL5, TR_PL1).

Jednocześnie szybko po tej sytuacji zarządzający miejscem zakwaterowania zbiorowego wprowadzili regulacje mające na celu powstrzymanie rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych. Według aktualnych regulacji: „Dziecko chore zostaje w pokoju, a rodzice noszą maseczki” (TR_PL5).

Podobnie, jak w innych częściach małopolski, gdzie przeprowadzaliśmy badania (Nowy Sącz, Olkusz i Oświęcim), zgłaszano również większe zapotrzebowania na konsultacje psychologiczno-psychiatryczne - zarówno dla dzieci jak i dorosłych.

7. Kwestie bytowe

Jak wspomnieliśmy już wyżej dostęp do mieszkań oprócz dostępu do pracy jest jednym z kluczowych czynników decydujących o tym, że imigranci ekonomiczni decydują się na zamieszkanie w danym miejscu, a imigranci przymusowi zatrzymują się podczas swojej wędrówki w poszukiwaniu bezpieczeństwa. Usytuowanie Tarnowa bezpośrednio przy autostradzie łączącej Polską granicę z Ukrainą na wschodzie i granicą z Niemcami na zachodzie oraz, co może nawet istotniejsze, przy linii kolejowej biegnącej po tej samej trajektorii, sprawiło, że już w pierwszych dniach pełnoskalowej wojny w Ukrainie na dworcu w mieście zaczęli się pojawiać uchodźcy. Tak te pierwsze dni opisywał zespołowi projektowemu rozmówca zaangażowany w pomoc ze znalezieniem mieszkań:

„(...) Uchodźcy trafiali do nas bezpośrednio, bo pociągi które jechały, jechały przez Rzeszów... Przemyśl, Rzeszów i kolejnym przystankiem był Tarnów. (...) Tu wysiadali, bo na przykład, bo nie wiedzieli jak się dostać do Krakowa, jak się przebukować na inne miasto. (...) Na początku był tłum ludzi, którzy przyjmowali do własnych domów (...) oczywiście zapal z miesiąca na miesiąc spadał (...) nawet tutaj (do ośrodka zbiorowego zakwaterowania) nasi mieszkańcy przychodzili no i mówili: no słuchajcie ja już nie jestem dalej w stanie mieć u siebie gości, u siebie Ukraińców, czy ich weźmiecie?. No i oczywiście myśmy te osoby przyjmowali.” (TR_PL1)

Czasami o tym, że ktoś z imigrantów przymusowych zdecydował się na zamieszkanie w Tarnowie zdecydowały sieci pokrewieństwa (np. doświadczenia migracji zarobkowej kogoś z członków rodziny), a czasami po prostu dostępność „dachu nad głową” lub gotowość przyjęcia uchodźcy ze zwierzeniem. Dla jednej z naszych rozmówczyń kwestia możliwości nocowania z własnym psem była kluczowa

„Mam pieska małego, przyjechałam do miejsca, gdzie można z nim zamieszkać. Siedzieliśmy, nigdzie nas nie zabrali. Gdy tylko znaleźliśmy osoby, które zgodziły się zabrać nas do mieszkania z psem, wyjechaliśmy. Zwierzę ustaliło miejsce pobytu rodziny”. (TR_MIG5).

Aktualnie w tarnowskim miejscu zbiorowego zakwaterowania mieszka 88 osób ale od początku marca 2022 przez ten punkt przewinęło się prawie 550 osób. *„Tyle mieliśmy tam osób, które przeszły, które przyjechały. Pobyły chwilę, potem wyjechały, wróciły na Ukrainę, bądź pojechały dalej gdzieś (w świat)”* – mówiła jedna z osób zarządzających obiektem (TR_PL1). Jednocześnie przypomina, że: *„Na samym początku mieliśmy 5 obiektów, gdzie przyjmowaliśmy tych uchodźców, ale to były w większości hotele, no i tak naprawdę po pewnym czasie właściciele hoteli zrezygnowali z pobytu Ukraińców i został tylko ten środek... Hotele tak naprawdę zaczęły rezygnować z pobytu Ukraińców z chwilą, gdy dowiedzieli się, że Tarnów został miastem partnerskim przy organizacji igrzysk europejskich no i po prostu właściciele hoteli zaczęli wietrzyć interes na tym, że więcej zarobią wynajmując swoje obiekty na czas igrzysk europejskich i tak przygotowywali swoje oferty” (TR_PL1)*

Warunki bytowe w jedynym miejscu zbiorowego zakwaterowania w mieście są dobre, a ich standard jest podnoszony przez trwające w obiekcie prace remontowe.

Z informacji, które uzyskaliśmy podczas badań wynika, że znaczna część imigrantów przymusowych z Ukrainy, która zatrzymała się w Tarnowie to osoby pochodzące najczęściej z terenów, które teraz są okupowane przez Rosję i nie mają szans na powrót do domu. Jednocześnie znane były naszym rozmówcom również sytuacje, gdy ktoś decydował się wrócić na tereny okupowane ze względów przede wszystkim majątkowych i rodzinnych. (Tr_PL4, TR_PL1)

Według naszych rozmówców napływ migrantów nie miał wpływu na ceny najmu i rynek nieruchomości w mieście. Jeden z nich stwierdził wręcz że *„Tarnów wchłonąłby jeszcze dużo więcej osób bez żadnego problemu.”* (TR_PL1)

Jeden z problemów systemowych z wynajmem na wolnym rynku, o którym wspomniała nasza ukraińska rozmówczyni w Tarnowie, to wynajem mieszkania rodzinom z dziećmi.

„Ogólnie trudno jest znaleźć i wynająć mieszkanie, jeśli w rodzinie są dzieci. Jest to problem nawet dzisiaj. Moja przyjaciółka pojechała do męża do Poznania, tam dostał umowę i chcieli wynająć. Szukali bardzo długo. Ponieważ zgodnie z prawem, jeśli są dzieci i nie jesteś w stanie zapłacić, najemca po prostu nie może cię wyeksmitować. Dlatego istnieje takie ryzyko, że bardzo uważnie przyjrzą się sytuacji finansowej”. (TR_MIG3)

Jeśli chodzi o świadczenia, to podstawą do ich otrzymywania jest PESEL UKR. Nasze ukraińskie rozmówczynie wspominały o sytuacjach gdy PESEL UKR tracił ważność nie po ponad 30-dniowym wyjeździe na Ukrainę, ale zaledwie kilkudniowych pobytach poza Polską. Jedna z nich mówiła: *„ZUS to ogromny problem. Nawet po wyjeździe na Ukrainę na dwa dni, kobiety automatycznie tracą wypłaty na dzieci, a o powrót walczą nawet pół roku. Na szczęście czasami z pomocą prawnika można zwrócić się do Rzecznika Praw Obywatelskich w Warszawie, który załatwia sprawę w ciągu kilku tygodni.”* (TR_MIG1)².

---

² Według Ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, wyjazd obywatela Ukrainy z Polski na okres powyżej 30 dni osoba taka traci statusu UKR, co oznacza utratę uprawnień wynikających z ustawy, w tym świadczeń społecznych. W przypadku przysługującego świadczenia wychowawczego ZUS wstrzymują wypłatę niezwłocznie po wyjeździe uchodźcy z Polski. W tym przypadku wstrzymanie środków ma charakter czasowy i nie wiąże się z całkowitą utratą prawa do świadczenia wychowawczego. Jeżeli dana osoba wróci do Polski w ciągu 30 dni i data tego powrotu zostanie odnotowana w rejestrze SG, nie utraci ona legalności pobytu w Polsce, a wypłata świadczenia wychowawczego powinna zostać wznowiona z wyrównaniem. Na problem związany z utratą statusu UKR, zwrócił uwagę Rzecznik Praw Obywatelskich, do którego wpłynęły liczne skargi od obywateli Ukrainy: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-pelnomocnik-uchodzcy-ukraina-status-ukr-utrata-wyjazd-ponowne>

Dotarły do nas również informacje o tym, iż część Ukraińców posiadających orzeczenia o niepełnosprawności zrzeka się tych orzeczeń w Ukrainie po to, by starać się o grupę inwalidzką w Polsce. Jest to związane z wielkością świadczenia inwalidzkiego w Polsce (TR_PL3).

8. Relacje społeczne

Tak jak wspominaliśmy wyżej, migranci ekonomiczni do niedawna byli rzadko „zauważani” w przestrzeni miejskiej i nie odcisnęli się w świadomości publicznej. Dopiero napływ uchodźców był istotnym punktem zwrotnym.

Jeśli mówimy o migrantach przymusowych w Tarnowie, to są to ludzie z dwóch fal. Pierwsza to osoby przybyłe już w pierwszych dniach wojny, które trafiły do Polski nie do końca wiedząc, dokąd się udać. Osoby te najczęściej cechowały się niewielkim kapitałem społecznym, finansowym i kulturowym, gdyż takie najczęściej wybierały duże miasta w Polsce lub na Zachodzie (Kohlenberg et al. 2022). Położenie Tarnowa pomiędzy przejściem granicznym w Przemyślu, a dużym i już wtedy zatłoczonym Krakowem, jego dobre połączenia komunikacyjne z innymi miastami świata sprawiły, że część osób zdecydowała się tu zostać „na jakiś czas”. Migranci często chcieli odzyskać siły i przemyśleć, jakie podjąć dalsze kroki. Ostatecznie część zdecydowała się zostać „na dłużej”. Druga fala to krewni i przyjaciele oraz znajomi tych, którzy dotarli podczas pierwszej fali. Ci ludzie już zrozumieli, że jadą do miasta, w którym będą mieli przynajmniej kogoś znajomego i przez to będzie ono „mniej obce”.

Istotnym powodem pobytu jest również to, że Tarnów leży niedaleko granicy z Ukrainą, więc działają tu ukraińskie inicjatywy wolontariackie, zbierając pomoc dla Sił Zbrojnych Ukrainy lub dla ofiar wojny, m.in.; tkając siatki maskujące. Tu gromadzi się również część pomocy kupowanej w innych krajach, a następnie przewożonej do granicy samochodami wolontariuszy.

Władze Tarnowa poważnie potraktowały kwestię integracji nowych mieszkańców w tkankę miejską. W mieście odbywa się wiele polsko-ukraińskich koncertów, festiwali i pokazów filmowych skierowanych do starych i nowych mieszkańców. Miasto regularnie organizuje bezpłatne wycieczki, podczas których opowiada się o jego historii i teraźniejszości.

Te działania miejskie wywołują również pozytywną reakcję ze strony ukraińskiej:

„Ukraińcy są dość aktywni w wielu projektach realizowanych w Polsce. Na przykład na dzień miasta, czy Wielkanoc, Boże Narodzenie. Ukraińcy nie tylko siedzą, ale faktycznie uczestniczą, idą i coś robią”.
(TR_MIG4)

Jedną z niedawnych okazji do polsko-ukraińskiego spotkania był koncert Narodowej Orkiestry Bandurzystów z Kijowa. Tak opisywała go jedna z naszych ukraińskich rozmówczyń: *„Na koncercie większość obecnych stanowili Polacy. Byli zszokowani występem. Zaskoczeni naszymi instrumentami. Widzę w tym, że wzajemne stosunki obu narodów są piękne. Właściwie mogli przyjść tylko Ukraińcy, ale nie, Polaków interesuje, jaka jest Ukraina.”* (TR_MIG4)

Tarnowskie organizacje pozarządowe i władze miejsce organizują wiele aktywności dla dzieci i młodzieży ukraińskiej. Jedną z wiodących organizacji w tym względzie jest Fundacja Hetmana Tarnowskiego. Jak wspomnieliśmy już wyżej, ukraińskie dzieci bardzo aktywnie uczestniczą w zajęciach pozalekcyjnych, warsztatach twórczych.

Jeśli chodzi o plany na przyszłość, to większość uchodźców twierdziła, że planuje powrót na Ukrainę po zakończeniu wojny. Jednak nie wszyscy są pewni, że będzie to możliwe. W mieście przebywa wielu ludzi z terenów, które są obecnie okupowane lub na których toczą się walki. Ci ludzie nie wiedzą, czy będą mieli gdzie wrócić, poza tym tereny te są gęsto zaminowane i nie wiadomo, kiedy będzie można tam bezpiecznie zamieszkać.

Jedna z naszych respondentek mówiła:

„Myślałam, że przyjadę do Polski do września, a potem wszystko się skończy. Wtedy pomyślałam, miałem nadzieję, że wszystko minie za rok i wrócimy zimą. A teraz nie chcę o tym myśleć. Raz w tygodniu siedziała i szlochała, nie mogąc nic zrobić. Chcę pojechać do domu. Wtedy zrozumiałam, że trzeba się od tego odsunąć. Wycofałam się. Czasami czytam wiadomości, obserwuję, co dzieje się w domu, ale żyję dniem dzisiejszym. Dzisiaj. Tutaj.” (TR_MIG5)

Chwilę potem dodała:

„Dom jest tam, gdzie jest twoje łóżko. Twoje osobiste, to, co sobie kupiłaś, twój kubek. A tu już mam swoje łóżko, kupiłam je, bo nie było gdzie spać. Ale my wynajmujemy mieszkania, one nie są nasze. A tam są nasze.” (TR_MIG5)

Obecnie część Ukraińców, którzy przybyli z rejonów bardziej odległych od aktywnych działań wojennych, wróciła już do domu, co zwykle przerywa ich łączność z Polakami i pozostałymi Ukraińcami.

Odrębną grupę stanowią osoby, które z różnych powodów są zmuszone do powrotu do domu na terenach okupowanych. Tacy ludzie jadą do innych krajów, przekraczają granicę z Rosją i stamtąd wracają do domu. Władze okupacyjne zawłaszczają mieszkania i majątek osób ewakuowanych podczas wojny, więc część decyduje się na powrót, żeby nie stracić dorobku życia. Także część osób, które nie mogły sobie znaleźć miejsca w Tarnowie, jadą dalej, do innych miast, a nawet innych krajów europejskich.

Niektórzy ukraińscy respondenci chcą dzielić się informacjami o ukraińskiej kulturze, sztuce i życiu we współczesnej Ukrainie, aby zostać wysłuchanym i pogłębić porozumienie między narodami polskim i ukraińskim. Tematyka sztuki jest dla miasta istotna ze względu na Wydział Sztuki Akademii Tarnowskiej. Prywatni mecenas z Ukrainy przekazali tarnowskim bibliotekom albumy z obrazami i

rzeźbami artystów ukraińskich. W mieście odbywają się koncerty ukraińskich muzyków, a Kościół greckokatolicki bierze czynny udział w ich organizacji.

Na tempo integracji imigrantów w znacznym stopniu wpływa ich poziom znajomości języka polskiego. Nasi respondenci zauważali, że nauka języka przychodzi łatwiej dzieciom niż dorosłym. Wielu migrantów twierdziło, że chciałoby lepiej nauczyć się języka, ale obecnie nie mają środków na płatne lekcje, a bezpłatne kursy są przeznaczone tylko dla początkujących. Niektórzy idą na studia do szkół policealnych, żeby częściej rozmawiać po polsku.

9. Podsumowanie

Tarnów, to obok Nowego Sącza, jeden z nowych celów migracyjnych nie tylko dla osób z Ukrainy, ale również z innych części świata. Aż do 2022 r. i przybycia do miasta licznej grupy imigrantów przymusowych ta obecność była zauważana i dostrzegana głównie przez osoby, które wchodziły w interakcje z migrantami w tarnowskich, bądź podtarnowskich firmach. Pojawienie się kobiet z dziećmi znacząco poszerzyło interakcje tarnowian z migrantami.

Analiza rejestrowa ukazała szczegółowe charakterystyki społeczności cudzoziemskiej w mieście i powiecie tarnowskim. Badania terenowe natomiast szczegółowo naświetliły sytuację imigrantów ekonomicznych i przymusowych na tarnowskim rynku pracy, w obszarze opieki i edukacji, dostępu do usług medycznych oraz dostępie do mieszkań, świadczeń społecznych oraz w obszarze relacji społecznych, wskazując na główne bariery integracyjne. W zdecydowanie większym stopniu dotyczą one imigrantów przymusowych aniżeli ekonomicznych, którzy najczęściej mają też dłuższy staż pobytu w mieście.

Przeprowadzone rozmowy z imigrantami i obywatelami polskimi wchodzącymi z nimi w regularny kontakt ukazały, że zarówno po stronie społeczności przyjmującej, jak i imigrantów istnieje bardzo dużo dobrej woli, by przełamywać stereotypy, mierzyć się z trudnymi problemami i tematami oraz wspólnie budować nowy wielokulturowy Tarnów.

Bibliografia

Kohlenberger J., Pędziwiatr K., Rengs B., Riederer B., Setz I., Buber-Ennser I., Brzozowski J., Nahorniuk O., (2022), What the Self-Selection of Ukrainian Refugees Means for Support in Host Countries. [W:] EUROPP - European Politics and Policy, London School of Economics (LSE) [online].

Pędziwiatr K., Brzozowski J., Mucha J., Stonawski M., (2021), Imigranci w Krakowie: od studentów do przedsiębiorców, Kraków : Zakład Wydawniczy Nomos

Pędziwiatr, K., Stonawski, M., Brzozowski, J. (2022) Imigranci ekonomiczni i przymusowi w Krakowie w 2022 roku, Raport OWIM, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

PUPT (2022) Informacja roczna o sytuacji na rynku pracy w regionie tarnowskim w 2022 roku. Powiatowy Urząd Pracy w Tarnowie.

PUPT (2023) Statystyki i informacje miesięczne – czerwiec 2023 – Powiatowy Urząd Pracy w Tarnowie <https://tarnow.praca.gov.pl/statystyki-i-informacje-miesieczne>

TCI (2023) Liczba mieszkańców miasta Tarnowa na przestrzeni wieków, Tarnowskie Centrum Informacji, <https://www.it.tarnow.pl/atracje/tarnow/ciekawostki/ludnosc-tarnowa-i-najblizszej-okolicy/liczba-mieszkanow-miasta-tarnowa-na-przestrzeni-wiekow/>

Aneksy – spisy rysunków i tabel

Aneks 1. Spis rysunków

Rysunek 1. Liczba mieszkańców Tarnowa (osoby zameldowane na pobyt stały)	6
Rysunek 2. Liczba obcokrajowców w Tarnowie w 2023 roku według źródła danych.....	11
Rysunek 3. Struktura obcokrajowców w Tarnowie i Małopolsce według regionu obywatelstwa i źródła w 2023 roku	12
Rysunek 4. Liczba obywateli Ukrainy w Tarnowie w 2023 roku według źródła danych	13
Rysunek 5. Struktura populacji obcokrajowców wg płci w 2023 roku wg źródła.....	15
Rysunek 6. Udział kobiet w populacji obcokrajowców wg regionu pochodzenia w 2023 roku według danych UMT	15
Rysunek 7. Udział kobiet w populacji obcokrajowców wg regionu pochodzenia w 2023 roku według danych MUW.....	16
Rysunek 8. Struktura ludności z obywatelstwem niepolskim i polskim w Tarnowie według wieku i płci w 2023.....	16
Rysunek 9. Struktura według wieku i płci obcokrajowców w Tarnowie w 2023 według danych MUW	17
Rysunek 10. Struktura według wieku i płci obcokrajowców w powiecie tarnowskim w 2023 według danych ZUS (liczebność).....	17
Rysunek 11. Struktura według wieku i płci obcokrajowców w powiecie tarnowskim w 2023 według danych ZUS (udział).....	18
Rysunek 12. Struktura według wieku i płci Ukraińców w Tarnowie w 2023 według danych UKR (liczebność).....	18
Rysunek 13. Struktura według wieku i płci Ukraińców w Tarnowie w 2023 według danych UKR (udział).....	19
Rysunek 14. Struktura obcokrajowców według stanu cywilnego w Tarnowie w 2023 roku	19
Rysunek 15. Struktura obcokrajowców według stanu cywilnego w województwie małopolskim w 2023 roku	20
Rysunek 16. Struktura wykształcenia wśród obcokrajowców w wieku 25 i więcej lat z zalegalizowanym pobylem w RP w Tarnowie oraz Małopolsce w 2023 roku według danych MUW.....	21

Rysunek 17. Struktura wykształcenia według płci wśród obcokrajowców w wieku 25 i więcej lat z zalegalizowanym pobytem w RP w Tarnowie w 2023 roku według danych MUW	21
Rysunek 18. Struktura mieszkańców Tarnowa oraz obcokrajowców w wieku 13 i więcej lat według wykształcenia.....	23
Rysunek 19. Obcokrajowcy w powiecie tarnowskim według sektora zatrudnienia w 2023 roku.....	24
Rysunek 20. Struktura spraw o legalizację pobytu na terytorium RP wśród obcokrajowców w Tarnowie w 2023 roku	26
Rysunek 21. Struktura spraw o legalizację pobytu na terytorium RP wśród obcokrajowców w województwie małopolskim w 2023 roku	27

Aneks 2. Spis tabel

Tabela 1. Lista wywiadów i kody respondentów.....	9
Tabela 2. Obcokrajowcy wg regionu obywatelstwa w Tarnowie oraz Małopolsce w 2023 roku według źródła	13
Tabela 3. Ranking krajów pochodzenia obcokrajowców według liczby obcokrajowców w 2023 roku	14
Tabela 4. Struktura wykształcenia obcokrajowców w wieku 25 i więcej lat według płci w 2023 roku, bez uwzględnienia braku danych	22